

Mineralpolitiska frågor

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet 52 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2013 om olika mineralpolitiska frågor. Samtliga yrkanden avstyrks av utskottet.

Förslag om vissa ändringar i minerallagen avstyrks bl.a. med hänvisning till att regeringen har för avsikt att presentera en proposition om ändringar i minerallagen senare i vår. Motioner om förbud mot uranbrytning och uranprospektering avstyrks av utskottet främst med hänvisning till vad det anförde då motsvarande förslag behandlades våren 2013. De motioner som innefattar krav på höjda avgifter riktade mot gruvnäringen avstyrks också av utskottet. Utskottet anser att sådana höjningar skulle hämma investeringsviljan och slå hårt mot de bolag inom gruvnäringen som för närvarande etablerar sig i Sverige.

Utskottet avstyrker också motionsyrkanden som gäller förbud mot utvinning av fossil energi och skiffergas. Här hänvisar utskottet bl.a. till att det redan råder strikta miljörestriktioner kring utvinning av gas i Sverige och till att EU nyligen har presenterat minimirekommendationer för utvinning av skiffergas.

Avslutningsvis avstyrker utskottet motioner om de samhällsutmaningar som följer i spåren av gruvnäringens expansion i Malmfälten, om ett nationellt samverkansprogram samt om ökad samhällelig beredskap i samband med gruvnedläggningar.

I betänkandet finns 18 reservationer, varav två avser utskottets motivering.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	7
Ärendet och dess beredning	7
Utskottets överväganden	8
Inledning	8
Minerallagen och miljöbalken	12
Motionerna	12
Vissa kompletterande uppgifter	14
Utskottets ställningstagande	20
Avgifter och ersättningar	21
Inledning	22
Motionerna	22
Vissa kompletterande uppgifter	24
Utskottets ställningstagande	25
Uranbrytning och uranprospektering	26
Motionerna	26
Vissa kompletterande uppgifter	28
Utskottets ställningstagande	33
Skiffergas och andra kolväten	34
Inledning	34
Motionerna	35
Vissa kompletterande uppgifter	36
Utskottets ställningstagande	39
Gruvdrift och samhällsutmaningar	41
Motionerna	41
Vissa kompletterande uppgifter	43
Utskottets ställningstagande	50
Övriga frågor	51
Motionerna	51
Vissa kompletterande uppgifter	52
Utskottets ställningstagande	53
Reservationer	55
1. Minerallagen och miljöbalken, punkt 1 (MP)	55
2. Minerallagen och miljöbalken, punkt 1 (V)	56
3. Minerallagen och miljöbalken, punkt 1 – motiveringen (S)	57
4. Gruvverksamhet i vissa områden, punkt 2 (MP, V)	57
5. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (MP)	58
6. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (SD)	59
7. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (V)	60
8. Avgifter och ersättningar, punkt 3 – motiveringen (S)	61
9. Uranbrytning, punkt 4 (S, MP, V)	61
10. Utvidgat kommunalt veto mot uranbrytning, punkt 5 (MP)	63
11. Uranprospektering, punkt 6 (MP, V)	63
12. Utvinning av fossil energi, punkt 7 (MP, V)	64
13. Utvinning av skiffergas, punkt 8 (S)	65

14. Utvinning av skiffergas, punkt 8 (MP, V)	65
15. Sveriges internationella agerande när det gäller skiffergas, punkt 9 (MP)	66
16. Gruvdrift och samhällsutmaningar, punkt 10 (S)	67
17. Gruvdrift och samhällsutmaningar, punkt 10 (MP, V)	68
18. Övriga frågor, punkt 11 (V)	69
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	70
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2013	70

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Minerallagen och miljöbalken**

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkandena 1, 5 och 6,
2013/14:N361 av Göran Lindell och Anders Åkesson (båda C) yrkan-
dena 1 och 2,

2013/14:N373 av Tomas Nilsson och Isak From (båda S) yrkande 1,

2013/14:N378 av Anita Brodén och Nina Lundström (båda FP),

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 7 och

2013/14:N406 av Sara Karlsson (S) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (MP)

Reservation 2 (V)

Reservation 3 (S) – motiveringen

2. **Gruvverksamhet i vissa områden**

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkandena 2 och 3 samt

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 5.

Reservation 4 (MP, V)

3. **Avgifter och ersättningar**

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 9,

2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S)
yrkande 1,

2013/14:N338 av Anna Hagwall (SD),

2013/14:N383 av Gunnar Andrén (FP) yrkande 1,

2013/14:N393 av Jabar Amin (MP),

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 10 och

2013/14:N433 av Valter Mutt m.fl. (MP).

Reservation 5 (MP)

Reservation 6 (SD)

Reservation 7 (V)

Reservation 8 (S) – motiveringen

4. **Uranbrytning**

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 14,

2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 1,

2013/14:N346 av Marie Nordén och Gunnar Sandberg (båda S),

2013/14:N389 av Edward Riedl (M) och

2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29.

Reservation 9 (S, MP, V)

5. Utvidgat kommunalt veto mot uranbrytning

Riksdagen avslår motion

2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 10 (MP)

6. Uranprospektering

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 2,

2013/14:N379 av Christer Akej (M),

2013/14:N396 av Matilda Ernkrans m.fl. (S) och

2013/14:N398 av Hillevi Larsson m.fl. (S).

Reservation 11 (MP, V)

7. Utvinning av fossil energi

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:MJ468 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 22 och 23 samt

2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2.

Reservation 12 (MP, V)

8. Utvinning av skiffergas

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 4,

2013/14:N349 av Sara Karlsson (S) och

2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 30.

Reservation 13 (S)

Reservation 14 (MP, V)

9. Sveriges internationella agerande när det gäller skiffergas

Riksdagen avslår motion

2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 15 (MP)

10. Gruvdrift och samhällsutmaningar

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 10,

2013/14:N234 av Helene Petersson i Stockaryd (S),

2013/14:N295 av Isak From m.fl. (S) yrkandena 1 och 3,

2013/14:N420 av Tomas Nilsson m.fl. (S) yrkandena 1 och 2,

2013/14:N423 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 18 och

2013/14:N435 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2.

Reservation 16 (S)

Reservation 17 (MP, V)

11. Övriga frågor

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkandena 7 och 8,

2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S)
yrkande 2,

2013/14:N342 av Lars Eriksson m.fl. (S) och

2013/14:N343 av Christer Engelhardt (S).

Reservation 18 (V)

Stockholm den 6 mars 2014

På näringsutskottets vägnar

Mats Odell

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Mats Odell (KD), Lars Hjälmered (M), Jennie Nilsson (S), Hans Rothenberg (M), Carina Adolfsson Elgestam (S), Olof Lavesson (M), Krister Örnfjäder (S), Ann-Kristine Johansson (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Anna Hagwall (SD), Kent Persson (V), Ingela Nylund Watz (S), Johan Johansson (M), Berit Högman (S), Anna Steele (FP), Lise Nordin (MP) och Anders Ahlgren (C).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas 28 motioner (52 yrkanden) om olika mineral-politiska frågor från den allmänna motionstiden hösten 2013.

Utskottets överväganden

Inledning

Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område

Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineraler – markägarmineral och koncessionsmineral. Markägarmineral utgör mer än 99 procent av berggrunden. Som beteckningen indikerar tillhör dessa mineral markägaren. De flesta markägarmineraler är relativt lätta att finna, och vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal. Exempel på markägarmineral är kalksten och kvarts. Själva utvinningen regleras genom miljöbalken (1998:808).

Minerallagen (1991:45) omfattar s.k. koncessionsmineral, dvs. mineraler som är industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i en sådan omfattning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk undersökning för att kunna påvisas. Bland de mineraliska ämnen som betecknas koncessionsmineral, och som alltså omfattas av bestämmelserna i minerallagen, ingår även olja, gasformiga kolväten (exempelvis naturgas och därmed även den på senare tid alltmer omtalade skiffergasen) och diamant.

Bestämmelserna när det gäller koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Syftet med minerallagen är att reglera tillståndsgivningen så att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas.

Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till undersökningar (prospektering), dels för bearbetning. Den som beviljar undersökningstillstånd och bearbetningskoncession samt utövar tillsyn enligt lagen är bergmästaren. Bergmästaren, som utses av regeringen, leder Bergsstaten som är en myndighet med lång historia. Sedan 2013 är Bergsstaten en organisatorisk enhet inom myndigheten Sveriges geologiska undersökning (SGU).¹

För undersökningsarbeten och gruvdrift gäller särskilda processer och prövningar enligt både minerallagen och andra lagar, främst miljöbalken. Minerallagen och miljöbalken gäller parallellt.² Genom införandet av miljöbalken 1999 måste miljöhänsyn tas mer tydligt inom ett antal olika områden. Målet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling och att tillförsäkra nu levande samt kommande generationer en hälsosam och god livsmiljö. Försiktighetsprincipen ska gälla. Skärpta och utökade krav på miljökonsekvensbeskrivningar har införts.

¹ Begreppet "organisatorisk enhet" infördes genom en ändring i förordningen (2008:1233) med instruktion för Sveriges geologiska undersökning, som trädde i kraft den 1 januari 2013. Dessförinnan benämndes Bergsstaten som ett "särskilt beslutsorgan".

² Tillståndsprövningsprocessen för undersökning respektive bearbetning beskrivs ingående i den vägledning som SGU gav ut under 2013 (se vidare nedan).

Lagstiftningen på det mineralpolitiska området speglar att flera olika intressen ska tillgodoses samtidigt, även om de kan ha olika tyngd vid olika tidpunkter. Avvägningen gäller markägarens intressen, statens i vissa fall motstående intressen av dels sysselsättning och skatteinkomster, dels miljöhänsyn, samt näringslivets egna intressen. Samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara har bedömts vara ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda.

Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägaren dock garanterad ersättning. Skada eller intrång som orsakas av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionsinnehavaren och markägaren. Kan inte sådana uppgörelser nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer. Ägare av den mark som omfattas av en bearbetningskoncession erhåller även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning.

Undersökningstillstånd och gruvor

Behovet av metaller och mineral är stort och växande. I Sverige finns en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen, och den svenska gruvindustrin är mycket betydelsefull för EU. Sverige svarar bl.a. för ca 90 procent av unionens järnmalmsproduktion, 30 procent av blymalmsproduktionen, 25 procent av zinkproduktionen, 20 procent av silverproduktionen och 10 procent av kopparproduktionen.

Antalet ansökningar om undersökningstillstånd var betydligt lägre 2013 än 2012, 130 jämfört med 211, och åren dessförinnan. Enligt bergmästaren är fenomenet globalt och beror på finansieringssvårigheter för prospekteringsbranschen.

De ansökningar som beviljades under 2013 avser i första hand koppar tätt följt av guld. Därefter kommer zink, järn, nickel och bly. De nya tillstånden är koncentrerade till de tre malmregionerna i landet: Malmfälten i Norrbottens län, Skelleftefältet och guldlinjen i Västerbottens län samt Bergslagen. Det totala antalet gällande undersökningstillstånd var 959 vid utgången av 2013. Detta kan jämföras med 2012 då motsvarande antal var 1 114. Under 2013 beviljade Bergsstaten fem bearbetningskoncessioner.

Vid årsskiftet 2013/14 hade 18 gruvor koncession i Sverige. Av dessa var 16 metallgruvor. Cirka 90 procent av den svenska malmproduktionen finns i Kiruna, Malmberget och i Aitik (dagbrottsgruva utanför Gällivare).

Den svenska mineralstrategin

I regleringsbrevet för 2011 fick SGU i uppdrag att föreslå hur arbetet med en svensk mineralstrategi bör läggas upp. I mars 2011 rapporterade myndigheten uppdraget till regeringen i promemorian En kraftfull svensk mineralstrategi – inriktning, innehåll, uppläggning av arbeten.

I februari 2013 fattade regeringen sedermera beslut om den svenska mineralstrategin. Syftet med strategin är att Sverige genom att använda sina styrkeområden ska kunna anta utmaningar och ta till vara de möjligheter som ges så att Sverige fortsätter att utvecklas som EU:s ledande gruvnation.³

I strategin identifieras fem strategiska områden för en långsiktigt hållbar mineralanvändning. Under vart och ett av dessa områden nämns ett antal åtgärdsområden till vilka det knyts målbilder och konkreta förslag till åtgärder. De strategiska områdena, åtgärdsområdena och målbilderna redovisades översiktligt i utskottets betänkande 2012/13:NU14.

För genomförandet har en åtgärdsplan upprättats i form av de åtgärder som föreslås inom ramen för strategin (totalt 19 stycken). Tillkommande åtgärder ska identifieras i en kontinuerlig dialog med berörda aktörer och inom ramen för det arbete som kommer att bedrivas av det nationella mineralforum (se vidare nedan), vilket föreslås som en av åtgärderna. SGU är ansvarig för uppföljningen av genomförandet av Sveriges mineralstrategi.

Enligt vad som anförs i budgetpropositionen för 2014 kommer huvuddelen av åtgärderna som presenteras i mineralstrategin att vidtas som uppdrag som lämnas till berörda myndigheter. För genomförandet av mineralstrategin har regeringen avsatt 50 miljoner kronor under 2014–2016.

Den 28 april 2014 arrangeras Mineralforum, en årlig mötesplats för frågor om Sveriges mineralstrategi. Mineralforum syftar till att skapa en dialog med alla berörda parter om genomförandet och vidareutvecklingen av Sveriges mineralstrategi. SGU står som värd för Mineralforum.

Innovationspartnerskap för säkrad råvaruförsörjning

Den strategiska betydelsen av hållbar råvaruförsörjning för EU har berörts i flera olika policydokument från kommissionen. År 2008 föreslog kommissionen att det skulle utarbetas en integrerad europeisk råvarustrategi – det s.k. råvaruinitiativet. Betydelsen av råvarutillgång underströks även i de s.k. flaggskeppsinitiativen om industripolitik (KOM(2010) 614) och om resurseffektivitet (KOM(2011) 21) inom ramen för Europa 2020-strategin. Betydelsen av effektiv resursanvändning betonades i den efterföljande Färdplan för ett resurseffektivt Europa (KOM(2011) 571).

³ Här kan nämnas att riksdagen våren 2012 biföll en motion (S) och gav riksdagen till känna att regeringen bör ta fram ett program för en sammanhållen gruv- och mineralindustri i samverkan med näringen och den akademiska världen (bet. 2011/12:NU14). Våren 2013 meddelade regeringen att riksdagens skrivelse innehållande tillkännagivandet betraktades som slutbehandlad i och med regeringens beslut om den svenska mineralstrategin (skr. 2012/13:75).

Våren 2012 presenterade kommissionen meddelandet Att trygga råvaruförsörjningen för Europas framtida välbefinnande – Förslag till ett europeiskt innovationspartnerskap om råvaror (KOM(2012) 82). I meddelandet föreslog kommissionen att det ska inrättas ett europeiskt innovationspartnerskap om råvaror. Den övergripande målsättningen för partnerskapet ska vara att minska Europas importberoende av sådana råvaror som är avgörande för europeisk industri, däribland olika mineraler. Regeringen ställde sig positiv till förslaget och avsåg att delta aktivt i förverkligandet av innovationspartnerskapet.

I februari 2013 hölls ett första möte med partnerskapets högnivågrupp som består av sju ministrar samt representanter för forskning och näringsliv. Miljöminister Lena Ek är en av ministrarna. I september 2013 antogs en strategisk genomförandeplan varefter en ”utlysning om åtaganden” (call for commitments) gjordes under perioden november 2013 t.o.m. januari 2014. I mars kommer partnerskapets beredningsgrupp (en s.k. sherpa-grupp) att sammanträda för att bl.a. diskutera de förslag om åtaganden som har kommit in, och ett möte med högnivågruppen för att besluta om de åtaganden som kommit in väntas kunna hållas senare under våren. Ett meddelande från kommissionen om genomförandet väntas också under våren 2014.

Naturvårdsverket, Vinnova och SGU har i regleringsbrev för 2013 och 2014 fått i uppdrag att bistå Regeringskansliet med underlag om bevarande av råvaruresurser och ökad resurseffektivitet. En delredovisning lämnades till Miljödepartementet i januari 2014. Uppdragen ska slutredovisas senast den 15 september 2014.

Kartläggning av utvinnings- och återvinningspotentialen för Sveriges mineraltillgångar

I september 2013 gav regeringen SGU i uppdrag att i samråd med Naturvårdsverket genomföra en kartläggning och analys av utvinnings- och återvinningspotentialen för Sveriges mineraltillgångar. Regeringen anser att återvinningen kan och behöver öka både när det gäller traditionella material, men i än högre grad för nya ovanligare metaller (t.ex. sällsynta jordartsmetaller) som är centrala för utvecklingen av framtidens energilösningar och där system för återvinning saknas. Resultatet av kartläggningen ska kunna användas som underlag för att främja en mer resurseffektiv användning av svenska metall- och mineralresurser.

Kommissionen har tidigare publicerat en sammanställning av metall- och mineralråvaror som är särskilt viktiga för EU. Särskilt intresse och uppmärksamhet har riktats mot sällsynta jordartsmetaller, bl.a. på grund av att världsproduktionen är koncentrerad till få länder. En motsvarande analys ska nu genomföras i Sverige. Slutdatum för redovisning av uppdraget är den 15 december 2014.

Minerallagen och miljöbalken

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om ändringar i minerallagen. Utskottet hänvisar bl.a. till den proposition med sådana ändringar som regeringen har för avsikt att presentera senare i vår. Vidare avslår riksdagen motionsyrkanden som rör gruvverksamhet i vissa områden.

Jämför reservationerna 1 (MP), 2 (V), 3 (S) och 4 (MP, V).

Motionerna

Gruvföretagens roll i vissa regioners och nationens välbefinnande är betydande, slås det fast i motion 2013/14:N373 av Tomas Nilsson och Isak From (båda S). För att skapa långsiktigt förtroende för gruvbranschen och säkerställa en hållbar utveckling vill motionärerna bredda den prövning som enligt lag görs hos myndigheter och i domstol. De menar att det i praktiken inte sker någon prövning ur social eller samhällsekonomisk synpunkt. Motionärerna begär därför ett tillkännagivande om att se över behovet av att regeringen tar initiativ till att utarbeta förslag med berörda myndigheter om en stegvis fördjupad hållbarhetsprövning från social och samhällsekonomisk synpunkt i samtliga skeden av tillståndsprövningen för prospektering och gruvverksamhet (yrkande 1). Det viktigaste är att mark- och miljödomstolen ges utrymme att pröva en ansökan utifrån hela miljöbalkens portalparagraf.

Det knyts förhoppningar till att gruvnäringen ska kunna bidra med fler arbetstillfällen på orter med stort behov av ökad sysselsättning, sägs det i motion 2013/14:N406 av Sara Karlsson (S). För att säkra arbetstillfällen och miljön är det emellertid viktigt att oseriösa projekt inte förverkligas. Motionären vill därför stärka Bergsstatens prövning av projektens ekonomiska förutsättningar och bolagens lämplighet. Hon begär ett tillkännagivande om att minerallagen bör ändras så att det görs en bredare bedömning av sökandens lämplighet och att en sådan prövning görs vid alla typer av undersöknings- och bearbetningstillstånd (yrkande 1).

Enligt motionären är det i dag relativt lätt att få gehör för överdrivna positiva bedömningar av mineralförekomsternas storlek och brytvärde. Problemet med orealistiska utvinningsprojekt som går i konkurs kort efter det att brytningen börjat är dels att värdefulla naturmiljöer kan ha förlorats, dels att onödiga umbäranden och störningar kan ha drabbat lokalbefolkningen. Men det är också så att samhället kan få bära höga kostnader för att städa upp. Mot den bakgrunden anser motionären att det bör skrivas in i minerallagen att Bergsstaten ska göra en ingående bedömning av de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten, där även kostnaderna för efterbehandling ska vara en del (yrkande 2).

I Miljöpartiets kommittémotion 2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. konstateras det inledningsvis att gruvverksamhet och annan mineralutvinning har varit och är av stor betydelse för Sverige. En framtidsorienterad och hållbar mineralpolitik måste, enligt motionerna, dock bygga på en helhetssyn som omfattar naturen, samhället och relationen mellan människan och naturen. I dag är möjligheterna till prospektering och därmed även gruvverksamhet begränsade i nationalparker, på kyrkogårdar och inom planlagt område. Det finns fler områden där det troligen finns ett allmänt önskemål och acceptans för att prospektering och gruvverksamhet inte ska förekomma. För att skapa en större tydlighet för både gruvnäringen och allmänheten bör regeringen tillsätta en utredning som pekar ut sådana områden och föreslår sätt att skydda dem (yrkande 5).

Motionärerna konstaterar vidare att om ett gruvföretag går i konkurs kan staten stå med en gruva som läcker föroreningar och kräver återställningskostnader. De påminner om att Naturvårdsverket har påpekat att man behöver ställa högre krav på lönsamhetsbedömningar enligt minerallagen så att även beräknade kostnader för efterbehandling omfattas. Ett tillkännagivande med denna innebörd efterfrågas i motionen (yrkande 7).

Gruvnäringen är en av vårt lands viktiga basnäringar, som genererar viktiga råvaror, skatteintäkter och arbetstillfällen, framhålls det i motion 2013/14:N378 av Anita Brodén och Nina Lundström (båda FP). Den samiska kulturen och renskötseln känner sig emellertid hotade av exploateringsintressen. Samerna är ett urfolk och en erkänd minoritet som samhället har ett särskilt ansvar för, såväl historiskt som utifrån internationella konventioner, i fråga om att inte inskränka urfolkens möjlighet att värna sin kultur och kunna fortsätta att bedriva renskötsel. Motionärerna anser därför att det är angeläget att frågan om exploatering och brytning kopplas till urfolkens rättigheter, miljöaspekterna samt natur- och ekoturismens potential. Vidare anser de det vara angeläget att ansvariga myndigheter lägger större vikt vid att kontrollera de potentiella mineralföretagens ekonomiska styrka.

Sverige har en lång och framgångsrik historia som gruvnation, konstateras det i motion 2013/14:N361 av Göran Lindell och Anders Åkesson (båda C). En framgångsrik utveckling av den svenska gruvnäringen även i fortsättningen kräver enligt motionärerna dock att markägarnas och lokalbefolkningens perspektiv uppmärksammas mer, och att de lokala och regionala demokratiska nivåerna ges en rimlig delaktighet i den undersökningsprocess som pågår i deras närmiljö (yrkande 1). Motionärerna pekar på att det är relativt enkelt att muta in ett område med en påverkan av närmiljön som kraftigt berör markägare och närboende. De menar att det behövs en översyn av regelverket så att berörda perspektiv stärks. Även den tid som ges för undersökningstillstånd och provbrytning bör ses över i syfte att förkorta den oro och handlingsförlamning som ofta uppstår i närområdet.

Vidare anser motionärerna att den samlade samhällsekonomiska effekten av gruvnäringen bör analyseras, liksom näringens kostnader i Sverige relativt andra länder (yrkande 2).

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, slås det inledningsvis fast i Vänsterpartiets kommittémotion 2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. Efterfrågan på svenska mineraler och metaller från tillväxtländer innebär att den svenska gruvnäringen är på väg att återta en betydelsefull roll för hela den svenska ekonomin. Detta ställer stora krav på att gruvnäringen tar till vara och värnar gemensamma miljöutrymmen, ligger i framkant när det gäller att använda miljövänlig teknik och tar ansvar för det lokala och regionala samhället. Detta innebär också att stora krav måste ställas på tillståndsgivande myndigheter.

Motionärerna menar att den svenska minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag, men att alltför lite hänsyn tas till dem som påverkas av verksamheten. Både de människor och den miljö som påverkas av gruvindustrin måste ges en större vikt i processen. Motionärerna anser att fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. en berörd sameby, alltid ska ges rätt att yttra sig över ansökan (yrkande 1). Motionärerna anser att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden (yrkande 2). Utan synnerliga skäl ska det inte heller vara möjligt att bevilja undersökningstillstånd i kärnområden för renskötsel (yrkande 3).

Det finns oroande utsläpp från svenska gruvor. Motionärerna anser inte att ekonomisk vinning ska få gå före värnandet av våra ekosystem. För att undvika situationer där ett bolag inte har råd att betala för miljökostnaderna bör kraven skärpas för tillstånd till bearbetningskoncessioner. De anser att bearbetningskoncession endast ska kunna ges om ekonomisk lönsamhet är möjlig att uppnå för fyndigheten när alla miljökostnader – inklusive kostnader för efterbehandling – har beaktats (yrkande 5). För att säkerställa en långsiktigt hållbar efterarbetning av gruvor anser motionärerna att det bör tillsättas en utredning som ser över nuvarande lagstiftning och regelverk. Utredningen bör föreslå åtgärder som stärker bedömningen av det ekonomiskt ansvariga bolagets status och garanterar nödvändiga ekonomiska medel för fondering till efterbehandling av gruvor (yrkande 6).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2013 tog utskottet ställning till frågor om minerallagens förhållande till miljöbalken och de provningar som görs med stöd av balken (bet. 2012/13:NU14). Utskottet underströk då att miljöbalken och minerallagen gäller parallellt och att ett undersökningstillstånd eller en brytningskoncession även kräver giltiga miljötillstånd innan en verksamhet får sättas i gång. Utskottet betonade även vikten av att öka effektiviteten i miljöprov-

ningarna och noterade att det pågår en allmän översyn av den svenska miljöprövningsprocessen. Därutöver välkomnade utskottet hållningen att tillståndsprövningen vid nyetablering eller ändring av en befintlig verksamhet på mineralområdet ska göras i öppna, effektiva och rättssäkra processer utan avkall på gällande miljökrav. Utskottet såg även positivt på det arbete som då pågick med att ta fram en branschspecifik vägledning för prövning av gruvverksamhet.

När det gällde frågan om när miljöprövningar bör göras i samband med prospektering hänvisade utskottet till de överväganden som gjorts inom ramen för översynen av minerallagen (se nedan) och att den fortsatta beredningen av utredningens förslag bör avvaktas innan riksdagen har anledning att agera i frågan.

Beträffande frågor om ansvar för efterbehandling erinrade utskottet om att det inte går att få miljötillstånd för gruvverksamhet med mindre än att ekonomisk säkerhet lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling i de fall då det berörda företaget inte har ekonomiska möjligheter att genomföra efterbehandlingen som planerat. Reservationer anmälades av företrädarna i utskottet för Miljöpartiet respektive Vänsterpartiet.

Anmälnings- eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller bearbetning är flera av de verksamheter som är aktuella även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken.

Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken är det förbjudet att anlägga eller driva miljöfarlig verksamhet utan tillstånd eller innan anmälan har gjorts. Även om inte tillstånd krävs får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd, om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människor, hälsa eller miljö. I den nya miljöprövningsförordningen (2013:251) listas vilka verksamheter som kräver tillstånd från mark- och miljödomstolen eller länsstyrelsen eller där anmälan ska göras till tillsynsmyndigheten.⁴

För gruvdrift eller gruvanläggning för brytning av malm, mineraler eller kol krävs vanligen tillstånd från mark- och miljödomstolen (4 kap. i nyss nämnda förordning). En väsentlig del av tillståndsprövningen handlar om hantering och deponering av avfall från gruvverksamheten. Så kallad provbrytning kräver tillstånd från länsstyrelsen. Brytning av uran ska tillåtlighetsprövas av regeringen enligt 17 kap. 1 § miljöbalken (se vidare nedan).

⁴ Tidigare fanns dessa bestämmelser i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Översyn av minerallagen

Våren 2011 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande till regeringen om att det bör göras en översyn av minerallagen som syftar till att markägare och kommuner på ett tydligare och effektivare sätt får tidig information om vad en prospektering avser och hur den ska genomföras (bet. 2010/11: NU14). I september samma år utsåg regeringen en särskild utredare (tidigare generaldirektören Ulf Lundin) med uppdrag att göra en översyn av vissa bestämmelser i minerallagen (dir. 2011:73). Utredningens syfte var bl.a. att utveckla regelverket i linje med utskottets tillkännagivande. I november 2012 presenterade utredningen slutbetänkandet Undersöknings-tillstånd och arbetsplaner (SOU 2012:73). Utredningens förslag har redovisats översiktligt i utskottets betänkande 2012/13:NU14.

Den 30 januari 2014 fattade regeringen beslut om en lagrådsremiss med syfte att förbättra information och förtydliga ansvar vid mineralprospektering. Förslaget bygger på det ovan nämnda utredningsbetänkandet samt remissbehandlingen av detta.

Enligt vad som framgår av lagrådsremissen anser regeringen att enskildas ställning vid prospektering efter mineraltillgångar behöver stärkas och föreslår därför ändringar i minerallagen (1991:45) som i huvudsak innebär att kraven på vad en arbetsplan ska innehålla skärps och förtydligas. En rätt till översättning av arbetsplanen till finska, meänkieli (tornedalsfinska) respektive samiska införs, liksom ett krav på att en gällande arbetsplan ska sändas till kommunen, länsstyrelsen och Sametinget. På det sättet ska det säkerställas att de som berörs av undersökningsarbeten får den information de behöver för att de ska kunna tillvarata sina rättigheter i förhållande till prospektören. Ändringarna innebär också att de myndigheter som ska bevaka allmänna intressen vid prospektering efter mineraltillgångar hålls informerade om hur arbetena kommer att bedrivas och vilka konsekvenser de kan antas medföra.

Markägarnas ställning stärks främst genom att de till följd av lagändringarna får ett tydligare och mer utförligt underlag att ta ställning till när en arbetsplan tas fram. Det blir tydligare för de berörda hur de kommer att påverkas av arbetsplanen och att de har möjlighet att påverka innehållet i den. Lagrådsremissen förtydligar också att planen ska anpassas till pågående markanvändning, som renskötsel eller skogsbruk.

Förslagen innebär ingen ändring i rätten till ersättning vid undersökningsarbeten. Däremot förbättras den enskildes ställning genom att arbetsplanen enligt förslaget ska innehålla information om hur skador och intrång regleras.

Enligt propositionsförteckningen är regeringens avsikt att lämna en proposition till riksdagen senast den 18 mars 2014 och avsikten är att lagändringarna ska kunna träda i kraft den 1 augusti 2014.

Prövning av motstående intressen i samband med beslut om undersökningstillstånd

I den översyn som har gjorts av minerallagen behandlas också frågor om hur olika motstående intressen ska prövas vid ansökningar om undersökningstillstånd (SOU 2012:73). Utredaren gjorde bedömningen att det inte bör göras någon sådan prövning i samband med prövningen av undersökningstillstånd. Utredarens överväganden i detta avseende har refererats utförligt i utskottets betänkande 2013/14:NU14.

I den ovan nämnda lagrådsremiss som regeringen presenterade i januari 2014 görs följande bedömning beträffande skyddet av allmänna intressen:

Bevakningen av allmänna intressen vid mineralprospektering kommer ... ske i två steg. När bergmästaren sänder en ansökan om undersökningstillstånd till länsstyrelsen och kommunen (regeringen avser att i mineralförordningen föreskriva att kommunen ska yttra sig över samtliga ansökningar om undersökningstillstånd) finns det möjlighet att avge yttrande och uppmärksamma prospektören på t.ex. naturskyddsområden, fornlämnningar eller vattenskyddsområden inom undersökningsområdet.

Undersökningstillståndet kan då också läggas upp som ett bevakningsärende hos länsstyrelsen och kommunen. När länsstyrelsen och kommunen får del av den gällande arbetsplanen kan det ske en kontroll av om undersökningsarbetet ska utföras i närheten av t.ex. en fornlämnning eller inom skyddade eller särskilt skyddsvärda miljöer. I de fall en gällande arbetsplan ska sändas till Sametinget ges myndigheten en möjlighet att bedöma de samlade effekterna av prospekteringar inom renskötselområdet vilket underlättar för Sametinget att bedöma vilka hänsyn som bör tas till rennäringens intressen samt kumulativa effekter av andra exploateringar.

Med detta förslag, och den kommande ändringen i mineralförordningen som innebär att kommunen alltid ska ges tillfälle att yttra sig över en ansökan om undersökningstillstånd, uppnås ett gott skydd för allmänna intressen vid prospektering efter mineraler.

Branschspecifik vägledning för prövning av gruvverksamhet

I regleringsbrevet för 2012 fick SGU i uppdrag att ta fram en branschspecifik vägledning för prövning av gruvverksamhet. Uppdraget var ett led i den nationella mineralstrategin och avsikten var att vägledningen ska vara ett stöd för företag och myndigheter som är verksamma på området. Bakgrunden till uppdraget är att gruvnäringen under en längre tid har ansett att ledtiderna för miljötillstånd är alltför långa. En av anledningarna till att prövningen av miljötillstånd kan ta tid är emellertid att ansökningarna ofta behöver kompletteras. Förhoppningen är att en vägledning därför kan underlätta för bolagen (i synnerhet de mindre bolagen). I maj 2013 presenterade SGU rapporten Vägledning för prövning av gruvverksamhet.

Naturvårdsverket och SGU är överens om att fortsätta vägledningsarbetet både för att ta hänsyn till nya förutsättningar och för att fördjupa det arbete som har inletts. Det har redan identifierats flera anledningar till att revidera den vägledning som presenterades förra året. Bland dessa märks de aviserade förslagen om ändringar i minerallagen, nya rättsliga avgöran-

den med koppling till Natura 2000-områden samt förändringar i lagstiftningen till följd av genomförandet av EU:s utvinningsavfallsdirektiv. Tanken är att en reviderad version av vägledningen ska kunna vara klar i slutet av 2014.

Översyn av prövningen av vissa miljöfarliga verksamheter

I maj 2013 gav regeringen Naturvårdsverket ett uppdrag om prövningen av miljöfarliga verksamheter och om kraven på miljökonsekvensbeskrivningar. Verket ska göra en översyn av vissa delar av den tidigare omnämnda miljöprövningsförfordningen. Översynen syftar bl.a. till att åtgärda problem och förändringsbehov som finns bl.a. rörande borring, bergkrossar, täkter och viss avfallshantering m.m. I uppdraget ingår även att utreda behovet av en informationsplikt för miljöfarliga verksamheter, som inte är anmälnings- eller tillståndspliktiga men som inte innebär oväsentliga risker från miljö- eller hälsosynpunkt. Vidare ska kraven i miljöbalken på miljökonsekvensbeskrivningar ses över.

Den del av uppdraget som avsåg miljökonsekvensbeskrivningar redovisades till regeringen i början av februari 2014. Naturvårdsverkets förslag innebär bl.a. att av de knappt 6 300 verksamheter som omfattas av tillståndsplikt enligt miljöprövningsförfordningen kommer ca 20 procent att omfattas av lägre krav på miljökonsekvensbeskrivningar. Uppdraget ska slutredovisas till Miljödepartementet senast den 31 oktober 2014.

Översyn av bestämmelserna om riksintressen

I budgetpropositionen för 2013 konstaterade regeringen att mycket tyder på att tillämpningen av bestämmelserna om områden av riksintresse inte i alla avseenden sker på det sätt som varit avsett. Regeringen konstaterade att det fanns behov av en översyn av dessa bestämmelser och deras tillämpning.

I december 2013 beslutade regeringen om direktiv för den aviserade översynen (dir. 2013:126) och i januari 2014 utsågs Elisabet Falemo (Elsäkerhetsverkets generaldirektör och tidigare statssekreterare vid Miljödepartementet) till särskild utredare. Hon ska föreslå sådana ändringar som ger ett system för hushållning med mark- och vattenområden och särskilt områden av riksintresse, som är ändamålsenligt och flexibelt över tid. Systemet ska vara fokuserat på väsentliga och aktuella behov som inte leder till onödiga inskränkningar i användningen av mark- och vattenområden eller för planeringen av hur områdena ska användas. Systemet ska vara rättssäkert, enkelt, överskådligt och begripligt samt underlätta en enhetlig tillämpning i hela landet. Uppdraget ska redovisas i ett slutbetänkande senast den 1 december 2015.

Efterbehandlingsansvar

I miljöbalkens tionde kapitel finns de bestämmelser som reglerar vem som är ansvarig för att utreda och efterbehandla områden som är så förorenade att de kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Enligt huvudregeln är det den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller har vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen, den s.k. verksamhetsutövaren, som är utrednings- och efterbehandlingsansvarig. Även en fastighetsägare kan bli ansvarig.

Enligt 16 kap. 3 § miljöbalken kan tillstånd etc. som har meddelats enligt balken göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för det avhjälpande av en miljöskada och de andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efter hand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av säkerhet. Säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten.

Enligt 15 kap. 34 § miljöbalken får tillstånd till en verksamhet som omfattar deponering av avfall meddelas endast om verksamhetsutövaren ställer säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken.

På regeringens webbplats redovisas den grundläggande uppfattningen att de företag som exploaterar marken också ska betala för att den efterbehandlas. Vidare konstaterar regeringen att de exempel som finns där gruvföretag har gått i konkurs och inte har kunnat efterbehandla marken är företag som prövades gentemot den gamla miljölagstiftningen. Den är nu skärpt bl.a. för att undvika situationer av detta slag.

Utöver detta understryker regeringen att företag enligt den nya miljöbalken måste ha en säkerhet för att kunna återställa miljön. Det betyder att bolag behöver sätta undan pengar på ett låst konto, för att säkerställa att de kan efterbehandla gruvområdet.

Ny förordning om utvinningsavfall

Ett tillstånd för gruvverksamhet enligt miljöbalken ska bl.a. innehålla en avfallshanteringsplan och en plan för hur efterbehandling ska göras efter att verksamheten har upphört. Tillståndet innehåller också bestämmelser om att ekonomisk säkerhet ska lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling om företaget inte har ekonomiska möjligheter att genomföra efterbehandlingen som planerat.

Den 1 juli 2013 trädde regeringens nya förordning (2013:319) om utvinningsavfall i kraft. Utvinningsavfall är det avfall som uppkommer som en direkt följd av utvinningsindustrins verksamhet. Gruvor, men även grus- och bergtäkter, ingår i utvinningsindustrin. Förordningen genomför fem beslut av kommissionen som kompletterar utvinningsavfallsdirektivet (2006/21/EG). Förordningen innebär i huvudsak att det blir tydligare vad

en avfallshanteringsplan ska innehålla, att denna plan alltid ska skickas till tillsynsmyndigheten och att det alltid ska prövas om den uppfyller kraven i förordningen.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottet tar inledningsvis ställning till vissa frågor om minerallagen och miljöbalken. Därefter behandlas förslag som gäller gruvverksamhet i vissa områden.

Minerallagen och miljöbalken

Många olika intressen berörs av gruvnäringens utveckling. Allmänna intressen som sammanhänger med exempelvis miljövärden, urbefolkningars rättigheter och diverse samhällsutvecklingsfrågor ska beaktas samtidigt som markägare och enskilda aktörer kan hävda särskilda rättigheter att bruka eller bevara olika markområden. Avvägningarna är många och inte sällan är olika intressen svårförenliga.

Mot denna bakgrund är det enligt utskottets uppfattning angeläget att berörda aktörer har möjlighet att på ett tidigt stadium få information om exempelvis prövningar av prospekteringsstillstånd och om de arbetsplaner som utgör en förutsättning för sådana tillstånd. Således välkomnar utskottet det förslag till ändringar i minerallagen som är att vänta under våren och som bl.a. syftar till att stärka enskildas intressen i samband med prospektering. Utskottet noterar också att regeringen i den nyligen presenterade lagrådsremissen redovisar sin syn på hur allmänna intressen kan stärkas i undersökningstillståndsprocessen.

Vidare vill utskottet erinra om den översyn av riksintressesystemet som görs för närvarande. Inom ramen för denna översyn kommer frågor om avvägningar i områden som är av riksintresse för flera olika ändamål samtidigt att tas upp. I förarbetena till nu gällande riksintressebestämmelser sägs att en bedömning i dessa fall ska innefatta ekologiska, sociala, kulturella och samhällsekonomiska hänsynstaganden. Flera av de motionsyrkanden som nu är aktuella gäller just denna typ av avvägningar och det finns därför skäl att avvakta utfallet av denna översyn innan det är motiverat för riksdagen att agera i frågan.

I sammanhanget bör även nämnas att den utförliga vägledning om prövning av gruvverksamhet som under föregående år gavs ut av SGU kan väntas underlätta förståelsen för de olika tillståndsprocesser som är aktuella i samband med gruvetableringar och vilka roller olika aktörer – offentliga och privata – ska eller kan spela i dessa processer.

Utskottet har emellertid inte för avsikt att nu närmare behandla de motionsyrkanden som har anknytning till det pågående förändringsarbete som nyss har redovisats. Riksdagen bör således avslå dessa yrkanden i

avvakten på att regeringen har för avsikt att senare i vår föreslå ändringar i lagstiftningen som helt eller delvis kan anses tillgodose det som efterfrågas i flera av motionerna.

När det gäller frågor om efterbehandlingsansvar vill utskottet erinra om att miljöbalken har skärpts för att undvika fall där företag inte kan ta sitt lagstadgade ansvar att återställa miljön.

Med det anförda avstyrks samtliga de aktuella motionerna i de berörda delarna.

Gruvverksamhet i vissa områden

I några av motionerna efterfrågas begränsningar i möjligheterna att bedriva mineralprospektering eller gruvverksamhet i vissa särskilt utpekade områden.

Utskottet konstaterar att det finns bestämmelser om olika hinder mot undersökningsarbete. Det är exempelvis inte tillåtet att utföra undersökningsarbete i en nationalpark, och i vissa andra områden krävs medgivande från den som berörs eller av olika myndigheter. Undersökningsarbete får inte äga rum i strid med föreskrifter för natur- eller kulturresevat, och tillstånd krävs för arbeten som på ett betydande sätt påverkar miljön inom bl.a. s.k. Natura 2000-områden. Dessutom väntas senare i vår förslag till skärpningar i minerallagen som bl.a. berör myndigheters möjligheter att bevaka allmänna intressen knutna till särskilda områden. Rennäringen är ett sådant allmänt intresse, och de markområden som är av betydelse för näringen har ett särskilt skydd i 3 kap. 5 § miljöbalken.

Med detta avstyrks motionerna 2013/14:N226 (V) och 2013/14:N395 (MP) i de berörda delarna.

Avgifter och ersättningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om avgiftshöjningar och om förändringar av mineralersättningens storlek och fördelning. Utskottet hänvisar bl.a. till gällande principer för statens budgethantering och till att avgiftshöjningar i den storleksordning som föreslås skulle slå hårt mot investeringsviljan och mot de bolag inom gruvnäringen som för närvarande etablerar sig i Sverige.

Jämför reservationerna 5 (MP), 6 (SD), 7 (V) och 8 (S).

Inledning

Minerallagen och äganderätten

Enligt grundlagen (2 kap. 18 § regeringsformen) är varje medborgares egendom tryggad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Att mineral kan tas till vara och brytas och att trygg försörjning skapas inom mineralbranschen har ansetts vara av sådant allmänt intresse. Grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt har, som redan nämnts, därför ansetts vara uppfyllda. I utskottets betänkande 2011/12: NU14 finns en utförlig beskrivning av de bestämmelser som reglerar ersättning till markägare vid intrång och skada som uppkommer vid verksamhet som bedrivs med stöd av minerallagen m.m.

I början av 2005 beslutade riksdagen om omfattande ändringar i mineralagen (prop. 2004/05:40, bet. 2004/05:NU8). Då infördes också en s.k. mineralersättning.

Mineralersättning och andra avgifter

Mineralersättning från koncessionshavaren till markägarna syftar till att uppnå en bättre balans mellan exploatörer och markägare (7 kap. 7 § minerallagen). Ersättningen ska motsvara 2 promille av värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som brutits under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägarna inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår. I regeringens mineralstrategi nämns inget om förändringar av mineralersättningen.

Enligt 14 kap. minerallagen ska sökande i ärenden enligt minerallagen betala ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver (1 §). Innehavare av undersökningstillstånd ska dessutom betala avgift till staten (2 §). Avgiften ska bestämmas med beaktande av undersökningsområdets storlek och arten av de mineraler som omfattas av tillståndet enligt vad regeringen närmare föreskriver. Hur avgifternas storlek m.m. bestäms framgår av 10–13 §§ mineralförordningen (1992:285).

Motionerna

I motion 2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S) slås det fast att kapitalförsörjning och avgifter är strategiskt viktiga frågor i samband med mineralutvinning. De framhåller att Sverige har en av världens mest generösa minerallagar och att gruvbolagen bara betalar en 0,5 promille av sina intäkter i mineralavgift till svenska staten för rätten att nyttja mineralerna, vilket är försumbara intäkter i relation till samhällets kostnader för att bygga infrastruktur och hållbara samhällen m.m. i samband med gruvdrift. Det finns all anledning att se över avgiften i syfte att skapa ekonomiska förutsättningar för att klara den uppgiften på ett tillfred-

ställande sätt (yrkande 1). Intäkterna från avgifterna kunde fonderas i en nystartad fond. Fondens medel kunde nyttjas för att bygga hållbara samhällen där gruvdrift startas och bedrivs, vilket ofta är på små orter med mycket begränsade resurser. Vidare kunde fondens medel nyttjas för forskning och utveckling. Även medel för miljö- och naturvårdsåtgärder samt kompensation för intrång på områden med rennäring i samband med gruvdrift behövs, och även där kan en fond spela en viktig roll.

I Miljöpartiets kommittémotion 2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. konstateras det inledningsvis att gruvverksamhet och annan mineralutvinning har varit och är av stor betydelse för Sverige. Nivån på mineralersättningen bör enligt motionärerna dock höjas rejält, och fördelningen av intäkterna från denna mellan staten och markägaren bör ses över (yrkande 10). På sikt vill motionärerna att det införs en gruvskatt.⁵

Gruvor är viktiga för vårt land men kan också orsaka miljöförstöring, sägs det i motion 2013/14:N393 av Jabar Amin (MP). Motionären förordar en avsevärd höjning av mineralavgiften och att de inbetalda pengarna fonderas. Delar av de inbetalda medlen ska återgå till lokalsamhället medan den andra delen ska reserveras för eventuell sanering, utveckling och omställning till ett miljövänligt och klimatsmart samhälle. Hur stor respektive del ska vara får utredas, och förslag bör presenteras senast i juni 2014.

Det är rimligt att samhället har inflytande över hur gemensamma resurser som mineraler i marken förvaltas, sägs det i motion 2013/14:N433 av Valter Mutt m.fl. (MP). Motionärerna menar dock att den nuvarande lagstiftningen emellertid gynnar gruvbolagen kraftigt då de endast betalar 2 promille i gruvavgift. Ett sätt att skapa bättre balans mellan gruvbolagens vinstkrav och andra intressen skulle, enligt motionärerna, kunna vara att återinföra det s.k. kronoandelsinstitutet eller liknande. Innebörden av detta är att staten har rätt till hälften av en bearbetningskoncession som beviljats någon annan än staten. Bestämmelsen fanns i minerallagen tidigare, men avskaffades 1993.

Motionärerna ser det som positivt att höga svenska mineralavgifter skulle kunna bromsa gruvboomen. Vidare anser de att om brytning tillåts – efter en betydligt hårdare prövning av ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet än i dag – ska vinsten komma alla berörda till godo.

Minerallagen bör ses över i syfte att stärka skyddet för äganderätten, sägs det i motion 2013/14:N383 av Gunnar Andrén (FP) yrkande 1. Motionären konstaterar att äganderätten för en fastighet – om det visar sig att den står på mineralrik grund – är alltför svag. Sedan 2005 har markägaren rätt till motsvarande 1,5 promille av värdet för den brutna malmen, utöver de 0,5 promille som går till det allmänna. Motionären anser att det i en översyn av minerallagen bör prövas om inte skyddet för äganderätten bör stärkas, genom att nivån på ersättningen till markägare höjs. En annan fråga som bör prövas är, enligt motionären, att ge Bergsstaten möjlighet att tillerkänna flera markägare ersättning, beroende på graden av påverkan

⁵ Ett yrkande i samma motion om en gruvskatteutredning behandlas av skatteutskottet.

från gruvdrift inom ett område. Engångsersättningar bör även kunna lämnas för sådana kostnader som uppkommer i samband med ändrade ledningsdragningar, omborring av brunnar etc. Motionären anser också att samernas rätt att bedriva rennärning, bör stärkas i likhet med skyddet för enskildas äganderätt.

I motion 2013/14:N338 av Anna Hagwall (SD) begärs ett tillkännagivande om en översyn av mineralersättningen. Motionären anser inte att man kan vänta sig att staten ska vara villig att ställa upp med finansiering av exempelvis infrastruktur om den inte får någon ersättning från den gruvbrytning som förekommer. Motionären anser att staten ska få ett tillräckligt stort värde av det som bryts i en gruva för att möjliggöra en aktiv gruvpolitik. Målsättningen är att intäkterna från gruvnäringen ska kunna skapa förutsättningar för hela den svenska landsbygden.

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, slås det inledningsvis fast i Vänsterpartiets kommittémotion 2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. Enligt statistik från Världsbanken har Sverige dock lägst beskattning av samtliga gruvländer i världen. Regeringen bör få i uppdrag att utreda hur en reformerad och höjd mineralavgift kan utformas (yrkande 9). Motionärerna anser att mineralersättningen ska höjas från dagens 2 promille till 10 procent. Vidare föreslås att fördelningen av mineralersättningen förändras så att 5 procent går tillbaka till fastighetsägarna och resterande del går till staten. Inkomsterna från den höjda mineralavgiften ska, enligt motionärernas förslag, dels finansiera en gruvfond för olika typer av investeringar i gruvregionerna, dels finansiera de förslag om utökade arbetsuppgifter för SGU som också föreslås i motionen. Gruvfonden ska administreras av SGU.

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om förändringar av mineralersättningen och dess fördelning mellan olika mottagare samt om införandet av någon form av "gruvskatt" har behandlats av riksdagen vid flera tillfällen de senaste åren. Våren 2013 anförde utskottet följande:

Här vill utskottet påminna om de grundläggande principer som gäller för statens budgethantering och som har redovisats vid flera tillfällen i samband med att utskottet har tagit ställning till motioner om återföring av medel från vatten- och vindkraft samt vissa andra naturresurser (se bl.a. bet. 2012/13:NU2). Detta innebär att naturresursbaserade statliga inkomster som genereras från ett visst geografiskt område eller från en viss produktionsanläggning inte ska kopplas till statliga utgifter i samma område. Utskottet anser att de nuvarande principerna för statens budgethantering ska gälla även fortsättningsvis.

Oaktat detta anser utskottet inte att motionärerna har redovisat så övertygande skäl att det kan anses vara nödvändigt för riksdagen att genom ett tillkännagivande förorda en översyn av mineralersättningens storlek eller dess utformning i övrigt.

I två reservationer (MP och V respektive SD) och en motivreservation (S) framfördes andra uppfattningar än utskottet i frågan om mineralersättningens nivå och fördelning.

Kronoandelsinstitutet

I en av motionerna begärs ett återinförande av det s.k. kronoandelsinstitutet. Kronoandel infördes i 1938 års gruvlag (1938:314) och innebar att den rätt till hälftenandel i gruvföretag som fastighetsägaren enligt den tidigare lagstiftningen varit berättigad till – jordägarandelen – överflyttades till staten. Ett av de bärande motiven för införandet av systemet med kronoandel var behovet av samhällsinflytande över gruvnäringen. Systemet med kronoandel avskaffades 1993 (prop. 1992/93:238, bet. 1992/93:NU33). Utskottet ansåg bl.a. att ett slopande av kronoandelsinstitutet skulle främja prospekteringen i landet och därmed bidra till utvecklingen av en livskraftig mineralindustri. Ett förslag om ett återinförande av kronoandelsinstitutet liknande det nu aktuella i motion 2013/14:N433 (MP) avstyrktes av utskottet våren 2012 (bet. 2011/12:NU14).

Regeringens och riksdagens syn på en gruvskatt

På regeringens webbplats redovisas uppfattningen att en gruvskatt skulle slå hårt mot investeringsviljan och de mindre bolag som just nu etablerar sig runt om i Sverige. Regeringen tror inte att detta gynnar Sverige eller möjligheterna att skapa fler jobb i hela landet.

Vidare betonar regeringen att företag som bedriver näringsverksamhet i Sverige ska göra det genom ett svenskt avdelningskontor med självständig förvaltning (filial) eller ett svenskt dotterbolag. Dessa bolag betalar skatt på samma sätt som andra företag i Sverige. De gör även investeringar och betalar mineralersättning till markägarna och staten.

Våren 2013 behandlade riksdagen ett yrkande om införande av en gruvskatt (bet. 2012/13:SkU19). Skatteutskottet såg ingen anledning för riksdagen att initiera en utredning om en skatt på området och avstyrkte därför förslaget.

Utskottets ställningstagande

Det har på senare år höjts röster från delar av oppositionen om att den svenska gruvnäringen ska belastas med betydande nya kostnader i form av gruvskatter eller olika typer av avgiftshöjningar. Flera motionärer talar om att avgifterna ska "höjas rejält" eller om "avsevärda höjningar". Det förekommer också idéer om att de resurser som därmed genereras ska fonderas för särskilda ändamål eller återföras till de delar av landet där gruvbrytningen förekommer.

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen redogjort för sin syn på radikala avgifts- eller skattehöjningar riktade mot gruvnäringen och dessutom refererat vissa grundläggande principer för statens budgethantering som har relevans i sammanhanget.

I likhet med regeringen befärar utskottet att avgiftshöjningar i den storleksordning som föreslås eller antyds i flera av de aktuella motionerna skulle slå hårt mot investeringsviljan och mot de bolag som för närvarande etablerar sig i Sverige och då inte minst i regioner där utbudet av arbetstillfällen är begränsat.

Sammantaget är utskottets bedömning alltså att det inte finns skäl för riksdagen att agera med anledning av de aktuella förslagen. Samtliga motioner i avsnittet avstyrks därför i de berörda delarna.

Uranbrytning och uranprospektering

Utskottets förslag i korthet

Med hänvisning bl.a. till utskottets ställningstaganden våren 2013 i samband med behandling av motionsyrkanden om uranbrytning och uranprospektering, avslår riksdagen de nu aktuella motionsyrkandena med liknande inriktning.

Jämför reservationerna 9 (S, MP, V), 10 (MP) och 11 (MP, V).

Motionerna

Ett förbud mot uranbrytning efterfrågas i Socialdemokraternas kommittémotion 2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. Motionärerna betonar att uranbrytning kan medföra betydande negativa konsekvenser för miljön och människors hälsa. Regeringen bör således återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att uranbrytning förbjuds i Sverige.

Prospektering efter uran, och nu också alunskiffer, är mycket omfattande i Jämtlands län, sägs det i motion 2013/14:N346 av Marie Nordén och Gunnar Sandberg (båda S). Det finns en stor oro hos befolkningen för de negativa konsekvenser som brytning av uran eller alunskiffer för med sig. Bara det faktum att någon söker efter uranfyndigheter har negativa effekter på den lokala samhällsutvecklingen. Få vill investera i områden som riskerar att bli obeboeliga och ingen vill ha uranbrytning i närheten av sin bostad, sitt fritidshus, sina ströv-, jakt- eller fiskeområden. I Finland ledde dammolyckan vid gruvan i Talvivaara – där bl.a. uran utvinns – till en miljökatastrof i november 2012.

Motionärerna ser det som en självklarhet att lokala och regionala aktörer har betydande inflytande över beslut om uranbrytning. Det kommunala vetot mot uranbrytning är således ett centralt inslag vid prövningen av tillstånd för uranbrytning. Samtidigt ser de ett stort nationellt intresse i att

uranbrytning inte kommer till stånd i Sverige, och det krävs därför beslut på nationell nivå. Motionärerna efterfrågar en lag som uttryckligen förbjuder brytning av uran och alunskiffer i Sverige.

I motion 2013/14:N396 av Matilda Ernkrans m.fl. (S) erinras om att 24 kommunstyrelseordförande i juni 2013 enades om att kräva kommunal vetorätt mot prospektering efter mineraler och gas ur alunskiffer. Vid brytning och krossning av alunskiffer frigörs tungmetaller och radioaktiva ämnen som utgör ett allvarligt hot mot markområden, grundvatten och odling under överskådlig tid. Redan prospektering efter alunskiffer leder till negativa konsekvenser för miljön, vars kostnader ekonomiskt och ekologiskt får betalas av invånarna i kommunen under årtionden framöver. Därför bör ett kommunalt veto införas när det gäller prospektering som syftar till mineral- eller gasutvinning ur alunskiffer.

En kommunal vetorätt mot prospektering efter alunskiffer efterfrågas också i motion 2013/14:N398 av Hillevi Larsson m.fl. (S). Motionärerna anser att det är märkligt att en kommun genom att lägga sitt veto kan stoppa nya klimatvänliga vindkraftsetableringar, men inte stoppa miljöfarlig exploatering av uran och fossil energi som olja och gas. Motionärerna nämner miljökatastrofen vid finska Talvivaaragruvan som ett avskräckande exempel och anser att det nu är dags att ge Sveriges kommuner vetorätt på detta område.

Gruvnäringen har traditionellt varit ett av grundfundamenten för det svenska välförhållandet, slås det fast i motion 2013/14:N379 av Christer Akej (M). Exploatering av alunskiffer innebär dock så stora miljörisiker att gruvverksamheten motiverar särskilda regler. Redan ett undersökningstillstånd blir som en "våt filt" över området och hämmar ett områdes utvecklingsmöjligheter. Det borde därför vara rimligt med ett större inflytande för kommunen när ett företag vill påbörja prospektering efter alunskiffer. Regeringen bör därför överväga att se över möjligheten att ge kommunerna vetorätt även mot prospektering efter alunskiffer.

I motion 2013/14:N389 av Edvard Riedl (M) slås det fast att Sverige är det land i Europa som bedöms ha de största tillgångarna på uran. Detta gör uranprospektering och brytning intressant för både nationella och internationella företag. Då staten står för de långvariga miljökonsekvenserna av en eventuell uranbrytning bör vinsterna av uranbrytningen gå till staten. Detta hindrar inte att privata bolag kan stå för själva driften. Regeringen bör undersöka möjligheten för att de huvudsakliga vinsterna av uranbrytning kommer staten till del i form av en statlig uranfond.

På många håll i Sverige pågår en kamp mot hotet om uranbrytning, konstateras det i kommittémotion 2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP). Uranbrytning genererar gruvavfall i en form som gör radioaktivitet (och tungmetaller) mycket mer flyktigt och lättsprikt än när det låg inbäddat i urberget. Både människor på hotade orter och de företag som nu söker uran förtjänar besked från den politiska sidan om att uranbrytning inte är aktuellt i Sverige. Ingen vill ha uranbrytning i närheten av sin bostad, sitt

fritidshus, sina ströv-, jakt- eller fiskeområden. Hotet om uranbrytning kan i sin tur lägga en död hand över utveckling av annat slag på de orter där prospektering pågår. Det enda tydliga beskedet är ett lagstiftat förbud (yrkande 1). Eftersom redan prospekteringen ger så omfattande konsekvenser för kommunen och dess invånare anser motionärerna att det bör införas en kommunal vetorätt också mot prospektering. Till dess att ett uranbrytningsförbud har införts bör kommunerna få rätt att säga nej till uranprospektering (yrkande 2).

När det provborras efter eller bryts uran kan det vara fler som berörs än de som bor i den aktuella kommunen. Men vetorätten mot uranbrytning omfattar i dag endast den kommun som ansökan gäller. Motionärerna anser att det bör utredas hur det kommunala vetot mot uranbrytning kan utvidgas till att gälla även närliggande berörda kommuner (yrkande 3).

I Vänsterpartiets kommittémotion 2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. konstateras det att all verksamhet inom gruv- och mineralindustrin ska bedrivas med största möjliga miljöhänsyn. Mot den bakgrunden vill motionärerna ha ett tillkännagivande med innebörden att uranbrytning bör förbjudas i Sverige (yrkande 14).

Vissa kompletterande uppgifter

Uranfyndigheter m.m.

Uran förekommer i jordskorpan och är ofta associerat med andra metaller, såsom järn, koppar, guld och den typ av sällsynta jordartsmetaller som har nämnts ovan. Strålningsegenskaperna i berggrunden används i samband med prospektering. Uran kan sägas visa vägen till andra fyndigheter. I Sverige förekommer uran i många områden, såväl i urberg som i yngre bergarter. Mineraliseringar med uran har iakttagits i bl.a. Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Skåne och Östergötlands län samt på Öland, i Västergötland och i Närke. I Ranstad vid Billingen i Västergötland utvanns totalt ca 200 ton naturligt uran under perioden 1965–1969.

Jämfört med länder som har stora uranreserver (exempelvis Australien, Kazakstan och Ryssland) är urantillgången i Sverige begränsad. Halterna av uran i den svenska berggrunden är dessutom väsentligt lägre än i de stora uranproducerande länderna. Generellt sett är de kända svenska tillgångarna därför ekonomiskt mindre brytvärda. Världsmarknadpriserna på uran, säkerhetsläget, infrastruktursituationen och det aktuella opinionsläget är utöver uranhaltens dock faktorer som också kan påverka företags intresse för att prospektera efter uran. Även förutsättningarna för att utvinna andra värdefulla mineraler samtidigt som eventuell uranutvinning kan påverka intresset.

Vid ingången av 2014 fanns det enligt mineralrättsregistret 3 gällande undersökningstillstånd där uran har angetts som förstahandsintresse. För ett år sedan var antalet 13. Ett undersökningstillstånd som har beviljats för ett mineral gäller emellertid även för övriga mineraler, med undantag för olja,

gasformiga kolväten och diamant där tillståndet bara gäller för det ämne som har angetts i ansökan. Det angivna förstahandsintresset i en ansökan avspeglar därför inte nödvändigtvis den faktiska verksamheten.

Lagstiftning kring uranprospektering

Som det har beskrivits ovan krävs det tillstånd enligt minerallagen för prospektering (undersökningstillstånd). Kommuner har inte någon vetorätt när det gäller undersökningstillstånd. Om tillståndet gäller alunskiffer (en bergart som är rik på uran), olja, gasformiga kolväten eller diamant, ges kommunen dock alltid tillfälle att yttra sig. Enligt 16 § mineralförordningen (1992:285) ska bergmästaren dessutom begära in ett yttrande från kommunen när det är fråga om medgivande till undersökningsarbete inom ett område med detaljplan eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen (2010:900). När det gäller övriga ansökningar skickas inte information till de berörda kommunerna.

Oavsett vilka mineraler det gäller får kommunen alltid en kopia av bergmästarens beslut. Bergmästarens beslut om undersökningstillstånd kan överklagas av markägaren och övriga kända sakägare (viss ledning finns i 6 § mineralförordningen). Beslutet innebär endast att den som fått tillståndet har ensamrätt att undersöka marken; markägaren och andra sakägare får tåla att marken undersöks på de villkor som gäller i övrigt.

Undersökningsarbetet kan vara av mycket skiftande omfattning och karaktär. Det kan t.ex. bestå av seismiska, radioaktiva, magnetiska eller elektriska mätningar, geologiska undersökningar, diamantborrning, provtagning, provdikeshävning, borttagande av jord och sprängning. Typen av undersökningsarbete och områdets karaktär är avgörande för om det krävs anmälan till länsstyrelsen eller kommunen eller om tillstånd fordras enligt miljöbalken.

Som det har redovisats tidigare framgår det av 9 kap. 6 § andra stycket miljöbalken att den berörda tillsynsmyndigheten kan förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd – även om ett sådant tillstånd normalt inte behövs – om verksamheten medför en risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människors hälsa eller miljön.

Undersökningsarbete får inte bedrivas utan medgivande av länsstyrelsen inom områden som omfattas av miljöbalkens särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten för vissa områden i landet (4 kap. miljöbalken). Det gäller bl.a. i s.k. obrutet fjäll enligt 4 kap. 5 § miljöbalken.

I andra fall, exempelvis inom 200 meter från bostadsbyggnader, kan bergmästarens medgivande fordras. I många fall krävs även tillstånd enligt andra lagar, t.ex. kulturmiljölagen (1988:950) eller terrängkörningslagen (1975:1313). Uranprospektering är undantagen från bestämmelserna i kärntekniklagen (1984:3) om krav på tillstånd från Strålskyddsmyndigheten. Däremot tillämpas strålskyddslagen (1988:220) vid prospektering efter uran.

Noteras bör också att det i 2 kap. miljöbalken finns allmänna hänsynsregler som är tillämpliga vid undersökningsarbetet enligt minerallagen. Om undersökningsarbetet kan utföras på olika sätt eller med olika metoder ska tillståndshavaren välja det utförande som minimerar skadan på miljön.

Den s.k. försiktighetsprincipen gäller för all verksamhet och alla åtgärder som omfattas av miljöbalkens tillämpningsområde. Principen innebär att förebyggande åtgärder och andra försiktighetsmått ska vidtas så snart det kan befaras att en viss åtgärd skulle kunna vara en olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Innan undersökningsarbetet får påbörjas måste prospektören enligt 3 kap. 5 § minerallagen upprätta en arbetsplan som sakägarna (enskilda markägare och andra sakägare, t.ex. arrendatorer och innehavare av servitut) har rätt att invända mot. Om invändningar har framställts får tillståndshavaren begära att bergmästaren prövar om arbetsplanen kan fastställas. Prospektörerna måste betala ersättningar till markägare och innehavare av särskild rätt för skador och intrång till följd av undersökningsarbetet. Innan arbetena påbörjas ska prospektörerna ställa säkerhet för denna ersättning.

Här bör det påminnas om de förslag till ändringar i minerallagen när det bl.a. gäller undersökningstillstånd och arbetsplaner som nyligen har presenterats i en lagrådsremiss.

Lagstiftning kring uranbrytning

I Sverige får uran inte brytas utan att tillstånd har utfärdats enligt minerallagen, miljöbalken och kärntekniklagen. En miljökonsekvensbeskrivning ska bifogas en ansökan enligt samtliga tre lagar. I ärenden om beviljande av koncession ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas. I dessa kapitel finns bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden, bl.a. områden av riksintresse. Reglerna innebär att områden som har ett särskilt nationellt intresse inte ska tas i anspråk för andra ändamål innan frågan om den långsiktiga lämpligheten har klarlagts. Områden av riksintresse för ett antal angivna ändamål ska enligt bestämmelserna skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen. Notera även den ovan nämnda översynen av bestämmelserna om riksintressen som regeringen har initierat.

Tillstånd enligt minerallagen att få bearbeta en uranfyndighet (bearbetningskoncession) meddelas av bergmästaren. Enligt 8 kap. 2 § minerallagen ska ärenden om beviljande av bearbetningskoncession hänskjutas till regeringen för prövning, om bergmästaren bedömer att frågan om koncession är särskilt betydelsefull ur allmän synpunkt. Bergmästaren ska även hänskjuta ärendet till regeringen om han eller hon finner det motiverat att frångå det länsstyrelsen har föreslagit när det gäller hushållning med mark- och vattenområden enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken. Bergmästaren utreder frågan och bifogar ett eget yttrande i de ärenden som hänskjuts till regeringen för prövning.

Enligt miljöprövningsförordningen krävs det vanligen tillstånd från mark- och miljödomstolen för gruvdrift eller gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol. Enligt 17 kap. 1 § miljöbalken ska anläggningar för brytning, bearbetning eller anrikning av uranhaltigt material dessutom tillåtlighetsprövas av regeringen.

Tillåtlighetsprövningen gäller övergripande frågor om lokalisering, art och omfattning samt frågor om verksamhetens effekter på markanvändning och miljö, energi, transporter m.m. De bedömningar som ska göras är ytterst att betrakta som politiska ställningstaganden där det framstår som naturligt att regeringen har det avgörande inflytandet över huruvida verksamheten ska få komma till stånd eller inte. I samband med prövningen kan regeringen besluta om särskilda villkor för att tillgodose även allmänna intressen.

Regeringens beslut är bindande för den ordinarie tillståndsmyndigheten. Denna kan alltså inte avslå en ansökan om tillstånd till en verksamhet som regeringen vid prövning enligt 17 kap. miljöbalken har funnit tillåtlig. Den kan inte heller bifalla en ansökan om tillstånd som regeringen vid prövningen har funnit otillåten. Regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan omfattas av lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut, vilket innebär att Högsta förvaltningsdomstolen efter ansökan om rättsprövning prövar om regeringens avgörande strider mot någon rättsregel.

Enligt 17 kap. 6 § miljöbalken får regeringen tillåta verksamheten endast om kommunfullmäktige i den kommun där en uranfyndighet ska bearbetas har tillstyrkt detta. Någon möjlighet för regeringen att tillåta uranbrytning mot kommunens vilja finns därmed inte. Det är alltså här som det kommunala vetot i uranbrytningsfrågor är lagfäst.

För drift av en anläggning för utvinning av ett kärntekniskt ämne krävs tillstånd enligt kärntekniklagen. Frågan om tillstånd enligt kärntekniklagen för uranbrytning prövas också av regeringen. Denna prövning görs parallellt och samordnat med tillåtlighetsprövningen enligt miljöbalken. Strålsäkerhetsmyndigheten bereder ärendet och överlämnar med ett eget yttrande handlingarna i ärendet till regeringen.

Ansökningar om koncession för uranbrytning i Sverige

Varken Bergsstaten, mark- och miljödomstolarna eller regeringen har tagit ställning till någon ansökan om tillstånd för att bryta uran då någon sådan ansökan inte har inkommit sedan brytningen i Ranstad på 1960-talet. De prospekteringar som har genomförts av det kanadensiska företaget Continental Precious Minerals Inc. (CPM) i Bergs kommun (Jämtlands län) och som omnämndes i förra årets betänkande (bet. 2012/13:NU14) har ännu inte utmynnat i någon ansökan om bearbetningskoncession.

Uranfrågan i mineralstrategin

Regeringens mineralstrategi har avgränsats till sådana mineraler som inte är att betrakta som energitillgångar. Frågor om prospektering efter eller brytning av uran berörs därmed endast indirekt av de åtgärder som föreslås inom ramen för strategin.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om uranbrytning eller uranprospektering med likalydande eller snarlik lydelse som de nu aktuella behandlades av utskottet senast våren 2013 (bet. 2012/13:NU14). Samtliga motioner avstyrktes. Utskottet hänvisade i huvudsak till sitt ställningstagande från våren 2012 (bet. 2011/12:NU14).

En gemensam reservation (S, MP, V) fogades våren 2013 till betänkandet till förmån för ett förbud mot uranbrytning. Miljöpartiets representant i utskottet ställde sig i en reservation därutöver bakom ett förslag om ett moratorium mot uranprospektering i avvaktan på att det införs ett förbud mot uranbrytning i Sverige.

Utskottet avstyrkte även ett förslag om ett moratorium mot uranprospektering i avvaktan på att det införs ett nationellt förbud mot uranbrytning. I en reservation (MP) argumenterades för ett sådant moratorium.

Förslag om att alunskiffer ska utgå som koncessionsmaterial

I den lagrådsremiss som regeringen presenterade i januari 2014 föreslås att alunskiffer tas bort från uppräkningslistan av koncessionsmineral i minerallagen. Alunskiffer har tidigare brutits bl.a. för att göra blåbetong. I dag finns inget intresse för alunskiffer i sig, däremot för ämnen som finns i skiffer, t.ex. olja, gas och uran. Ändringen innebär att prospekterings syfte blir tydligare, då alunskiffer inte kommer att anges utan i stället de ämnen och mineraler i skiffern som man i realiteten eftersöker. Ämnen som finns i skiffer, som uran, kommer även i fortsättningen att vara koncessionsmineral.

Riksdagsfråga om uranbrytning

I mitten av februari 2014 frågade Patrik Björck (S) näringsminister Annie Lööf om ministern var beredd att verka för ett lagfäst förbud mot uranbrytning (fr. 2013/14:426). I sitt svar konstaterade näringsministern att Sverige tillåter utvinning av uran ur berggrunden, men att sådan utvinning i dag inte sker i landet. Vidare redovisade ministern de begränsningar som finns i miljöbalken för uranutvinning. Regeringens tillåtlighetsprövning och den kommunala vetorätten omnämndes i sammanhanget. Vidare konstaterades att brytning av uran utgör kärnteknisk verksamhet och att den därför även ska tillståndsprövas enligt lagen om kärnteknisk verksamhet. Näringsministern konstaterade avslutningsvis att frågan om brytning av uran är omsorgs-

fullt reglerad i svensk lagstiftning och att det kommunala vetot säkerställer kommunernas rätt att själva ta ställning till uranbrytning inom kommunens gränser.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottet tar inledningsvis ställning till förslag som gäller förbud mot uranbrytning. Därefter behandlas ett motionsyrkande om ett utvidgat kommunalt veto mot uranbrytning. Slutligen behandlar utskottet förslag som gäller uranprospektering.

Uranbrytning

Utskottet har årligen avslagit motioner om ett förbud mot uranbrytning i Sverige. Utskottet anser inte att några omständigheter har tillkommit i frågan som motiverar att riksdagen ska bifalla förslag med den inriktningen. Förslagen om ett förbud mot uranbrytning i motionerna 2013/14:N226 (V), 2013/14:N255 (MP), 2013/14:N346 (S) och 2013/14:N425 (S) avstyrks således. Även motion 2013/14:N389 (M) om en uranfond avstyrks.

Utvidgat kommunalt veto mot uranbrytning

Enligt miljöbalken har kommuner vetorätt mot brytning av uran inom sina gränser. Eventuella kommungränsöverskridande miljökonsekvenser (exempelvis för vattenområden) av sådan brytning får i första hand beaktas inom ramen för den miljöprövning som de berörda statliga myndigheterna gör av en eventuell ansökan om att få bryta uran. Utskottet ser varken ett behov av eller en praktisk möjlighet att utvidga den nu gällande kommunala vetorätten mot uranbrytning till det som i en av motionerna betecknas ”närliggande berörda kommuner”.

Med det anförda avstyrks motion 2013/14:N255 (MP) i den berörda delen.

Uranprospektering

Motionsyrkanden om att begränsa möjligheterna till prospektering efter uran har vid flera tillfällen avstyrkts av utskottet under de senaste åren. Utskottet avstyrker nu på nytt motioner med denna inriktning. Liksom tidigare är utskottets grundläggande uppfattning att de fördjupade kunskaper om den svenska berggrunden som prospektering i allmänhet genererar – oaktat vilket koncessionsmineral som eftersöks – är värdefulla. Därutöver ser utskottet påtagliga praktiska svårigheter i att rikta ett prospekteringsförbud mot specifika mineraler då berggrunden är så beskaffad att olika mineraler som regel förekommer tillsammans på ett mer eller mindre oskiljaktigt vis.

Med det anförda avstyrks samtliga motioner i de delar som gäller prospekteringsförbud riktade mot särskilda koncessionsmineral.

Skifffergas och andra kolväten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om utvinning av fossil energi och om skifffergas. Utskottet hänvisar bl.a. till att det redan råder strikta miljörestriktioner kring gasutvinning i Sverige. Vidare konstaterar utskottet att kommissionen nyligen har presenterat en rekommendation om minimiprinciper för utvinning av kolväten (företträdesvis skifffergas) genom s.k. hydraulisk spräckning (frackning).

Jämför reservationerna 12 (MP, V), 13 (S), 14 (MP, V) och 15 (MP).

Inledning

Skifffergas⁶

Skifffergas är naturgas som bildas och binds i berggrund som består av skiffer. Skiffer på stora djup är relativt tät, vilket gör det mycket svårt att producera gas ur den. Ny teknik har dock skapat förutsättningar för lönsamhet inom detta segment. För att öka tillströmningen av gas till borrhålen spräcker man skiffern med hjälp av högt vattentryck i borrhålet, och skapar därigenom sprickor kring borrhålet där gasen kan strömma till. Denna metod kallas hydraulisk spräckning (frackning). I samband med spräckningen injekteras kvartssand som håller sprickorna öppna. Förutom sand och vatten tillförs kemiska tillsatser för att minska friktionen i sprickorna. De hål som borrar för skifffergasutvinning är ofta mer eller mindre horisontella i den gasförande skiffern. Utvecklingen av horisontell borrar i kombination med hydraulisk spräckning har lett till att skifffergasproduktionen har ökat och att produktionskostnaderna har sjunkit.

Risker med utvinning av skifffergas

De största riskerna med utvinning av skifffergas är

- att det vid hydraulisk spräckning kan uppstå vibrationer som skapar sprickor i berggrunden som i sin tur leder till att närliggande grundvattnemagasin och fastigheter skadas
- att grundvattnet förorenas och att grundvattentrycket samt grundvattennivån kan förändras
- att marken påverkas i samband med borrar och utvinning
- att kemikalier läcker i samband med hydraulisk spräckning
- att det uppstår störande buller och transporter från borrarplatser.

⁶ Detta avsnitt är ett kort referat från förra årets betänkande där skifffergasfrågor ges en mer utförlig beskrivning (bet. 2012/13:NU14). För ytterligare information om skifffergas och dess utvinning hänvisas till det betänkandet.

Vid hydraulisk spräckning används stora mängder vatten, och i vattnet tillsätts alltså vissa kemikalier. Risken för negativ påverkan på vattenkvaliteten är en fråga som har debatteras. Skiffergasutvinningens påverkan på landskapet och utvinningens och gasanvändningens klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv brukar också vara föremål för diskussioner.

Motionerna

I Socialdemokraternas kommittémotion 2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. slås det fast att naturgas kan användas under en övergångsperiod dels som flytande naturgas för t.ex. sjöfart, dels som ersättning för kolkraft i Europa. Utvinningen av skiffergas medför dock miljöproblem och metoderna är osäkra, speciellt när de innefattar insprutning av kemikalier i marken för att driva fram gasen. Enligt motionärerna bör exploatering av skiffergas därför avvisas (yrkande 30).

I motion 2013/14:N349 av Sara Karlsson (S) konstateras det att prospektering efter skiffergas pågår på flera håll i landet, vilket har mötts av stora protester. Skiffergas beskrivs ibland bedrägligt som en del av lösningen på klimatproblemen. Ny forskning visar dock att fossilgasen vid en livscykelanalys kan ha samma eller t.o.m. större klimatpåverkan än kol. Det vore oklokt att investera sig fast i en metod och infrastruktur i energisektorn som kommer att bidra till stora utsläpp av växthusgaser för lång tid framöver. Utvinningsmetoden frackning (hydraulisk spräckning) innebär dessutom påtagliga risker för kontaminering av grundvatten och mark samt läckage av miljöskadliga kemikalier. Enligt motionären kan det inte anses vara motiverat att ta riskerna med frackning för att utvinna fossil energi då det inte saknas alternativa förnybara energikällor som kan tillgodose det samhälleliga behovet av energi. Dessutom skulle en sådan utveckling försvåra möjligheterna att nå våra klimatmål. Med hänvisning till såväl klimatmålen som försiktighetsprincipen bör utvinning av gas ur skiffer därför förbjudas.

I Miljöpartiets kommittémotion 2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. slås det inledningsvis fast att utsläppen av växthusgaser behöver minska kraftigt och att det främst är användandet av fossila bränslen som orsakar de klimatförändringar vi nu bevittnar.

Miljöpartiets mål inom energipolitiken är att ställa om energisystemet så att det helt baseras på förnybara energikällor. För att Sverige ska ha en konsekvent linje i klimatfrågan bör minerallagen därför ändras så att såväl prospektering efter (yrkande 2) som utvinning av (yrkande 1) fossila bränslen förbjuds.

Motionärerna konstaterar att intresset för prospektering och utvinning av skiffergas har ökat, inte minst inom EU. Att utvinna skiffergas genom s.k. frackning frigör dock inte bara gasen utan även en mängd andra icke önskade ämnen, som exempelvis radioaktiva grundämnen och tungmetaller. I marken finns dessutom huvuddelen av den giftiga hydraulvätskan kvar.

Läckor, spill, felaktig utrustning och mänskliga fel utgör betydande risker för att frackningsprocessen ska förorena omgivande miljö och grundvatten. Skiffergas är helt enkelt inte lösningen på världens energi-, miljö- och klimatproblem. Den kommer på lång sikt att generera fler problem än lösningar och riskerar att accelerera klimatförändringen under de kommande årtiondena.

I stället för att uppmuntra en ny fossil energikälla och ytterligare låsa fast sig i en fossilbränsleberoende ekonomi i årtionden bör Sveriges hållning i EU vara att EU ska avbryta alla sina finansiella och politiska stöd till skiffergasprojekt och omedelbart förbjuda skiffergasutvinning i Europa. Sverige bör även i andra relevanta internationella sammanhang verka för att skiffergas inte utvinns (yrkande 3). Sverige bör också förbjuda frackning generellt som utvinningsmetod i Sverige (yrkande 4).

För att Sverige ska vara ett föregångsland i klimatomställningen krävs politisk handlingskraft, sägs det i Vänsterpartiets partimotion 2013/14: MJ468 av Jonas Sjöstedt m.fl. Motionärerna anser att utvinning av fossil energi skulle motverka den nödvändiga energiomställningen och dessutom riskera stora negativa miljöeffekter. De förordar ett nationellt förbud mot utvinning av fossil energi (yrkande 22). Om riksdagen inte antar detta förslag föreslår motionärerna i stället en kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi (yrkande 23).

Vissa kompletterande uppgifter

Bestämmelser kring prospektering efter och utvinning av naturgas

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller utvinning är flera av de verksamheter som är aktuella kring naturgas även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt bestämmelser i 10 kap. miljöbalken.

Enligt 4 kap. 8–9 §§ miljöprövningsförordningen (2013:251) krävs tillstånd av länsstyrelsen eller mark- och miljödomstolen för utvinning av naturgas. Anmälningsplikt gäller enligt 4 kap. 17 § samma förordning för sådan djupborrning som inte är tillståndspliktig enligt 8–9 §§. Provborrning som är mer ytlig – och som alltså inte kan anses omfattas av begreppet djupborrning – kan därmed vara undantagen från anmälningsplikten. Sådan borrning kan dock i stället omfattas av kraven på anmälan till länsstyrelsen enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

Tillsynsmyndigheten kan, om det behövs i det enskilda fallet, kräva att det upprättas en miljökonsekvensbeskrivning. Tillsynsmyndigheten kan också förelägga om de försiktighetsmått som behövs eller helt förbjuda viss verksamhet.

Skifffergas i Sverige

I Sverige förekommer alunskiffer i delar av Skåne, Västergötland, Östergötland, Närke, Öland, fjällkedjan och södra Östersjön. Lokalt kan den gas som påträffas inom alunskifferområdena i Östergötland, Västergötland, Närke och på Öland innehålla utvinningsbara mängder gas. Ur ett internationellt perspektiv handlar det dock om små volymer. Lokalt i centrala och sydvästligaste Skåne förekommer alunskiffern på större djup, vilket innebär att det skulle kunna förekomma termiskt bildad skifffergas där.

I Sverige finns det sjutton undersökningstillstånd enligt minerallagen som uttryckligen avser gas i områden med alunskiffer (i december 2013). Fem av dessa finns på Öland och de övriga tolv i Östergötlands län. Det finns också ytterligare tillstånd som ger rätt att undersöka alunskiffern i sin helhet. I ett fall har bearbetningskoncession (rätt till utvinning) meddelats. Det gäller ett område beläget i Mjölby och Motala kommuner (Tornby K nr 2). Antalet koncessioner är detsamma som vid föregående årsskifte.

EU och skifffergasen

Inom EU har det under 2012 genomförts studier om skifffergasens betydelse och de risker som kan förknippas med eventuell utvinning genom hydraulisk spräckning. I november 2012 diskuterade Europaparlamentet skifffergasens konsekvenser för miljön och industrin och antog två resolutioner med den sammanfattande innebörden att respektive medlemsstat själv ska få avgöra om man vill utvinna skifffergas men att man ska vara återhållsam med att bevilja utvinningstillstånd innan det har klarlagts om det eventuellt kan vara nödvändigt att reglera utvinningen på EU-nivå. Parlamentet ansåg också att det krävs en grundlig granskning av alla konsekvenser (för miljön, folkhälsan och klimatförändringarna) innan man utvecklar denna teknik ytterligare.

I december 2012 inledde kommissionen ett offentligt samråd om den framtida utvecklingen av okonventionella fossila bränslen, exempelvis skifffergas, i Europa.

I början av 2014 presenterade kommissionen ett meddelande om skifffergasutvinning inom EU.⁷ Där konstateras att potentiella reserver av naturgas från skifferformationer har väckt höga förväntningar inom EU. Gasen ses som en möjlig ersättning för mer koldioxidintensiva fossila bränslen, en inhemsk naturgaskälla som minskar beroendet av energileverantörer utanför EU, en möjlig väg till arbetstillfällen samt ekonomisk tillväxt och en ytterligare källa till offentliga intäkter.

Samtidigt konstaterar kommissionen att de ofta gränsöverskridande risker som förknippas med tekniken hydraulisk spräckning (frackning), ger upphov till oro för effekterna på folkhälsan och miljön. Många upplever dessutom att de åtgärder för skydd, insyn och offentligt samråd som vidtas

⁷ Undersökning och utvinning av kolväten (såsom skifffergas) genom hydraulisk högvolymspräckning i EU (KOM (2014) 23).

för skiffergasverksamhet är otillräckliga. Vissa medlemsstater har beslutat om ett förbud eller infört ett moratorium mot användningen av hydraulisk spräckning.

Mot bakgrund av detta har det framförts krav på EU-åtgärder för att garantera säker och trygg utvinning av okonventionella bränslen. Kommissionen har åtagit sig att utveckla en ram för säker och trygg okonventionell utvinning av kolväten i EU. Ramen ska tillgodose följande mål:

- Se till att möjligheterna att diversifiera energikällorna och öka konkurrenskraften kan utnyttjas på ett tryggt och effektivt sätt i de medlemsstater som väljer att göra det.
- Ge klarhet och förutsägbarhet för både marknadsoperatörer och medborgare, även när det gäller undersökningsprojekt.
- Fullt ut beakta utsläpp av växthusgaser och hantera klimat- och miljörisiker, inklusive hälsorisker, i enlighet med allmänhetens förväntningar.

I meddelandet beskrivs de nya möjligheter och utmaningar som utvinning av skiffergas i Europa kan föra med sig. Meddelandet åtföljs av en rekommendation om minimiprinciper för undersökning och utvinning av kolväten genom hydraulisk spräckning.⁸ Syftet med rekommendationen är att se till att en säker och trygg utveckling av dessa resurser blir möjlig, samt att främja rättvisa villkor för skiffergasindustrin i de medlemsstater som väljer att utveckla den.

Med rekommendationen vill kommissionen stödja medlemsstaternas arbete för miljöskydd, för effektiv resursanvändning och för information till allmänheten, samtidigt som det säkerställs att fördelarna i form av potentiell energitrygghet och konkurrenskraft kan utnyttjas i de medlemsstater som så önskar. Även eventuella effekter på grannländer ska beaktas.

I en faktrapomemoria med anledning av kommissionens meddelande välkomnar regeringen kommissionens initiativ inom det man betecknar ett angeläget område (2013/14:FPM58). Regeringen anser att det är positivt att rekommendationen anger miniminivåer som ger utrymme för mer detaljerade åtgärder som överensstämmer med de specifika nationella, regionala eller lokala förhållandena.

Meddelandet presenterades vid Miljörådets möte den 3 mars 2014.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2013 avstyrkte utskottet motioner om skiffergasutvinning (bet. 2012/13:NU14). I sitt ställningstagande konstaterade utskottet bl.a. att det finns betydande frågetecken kring skiffergasutvinningens miljöpåverkan. Mot den bakgrunden sade sig utskottet ha för avsikt att följa utvecklingen på området och med intresse ta del av de utredningar och andra undersökningar som pågick bl.a. inom EU.

⁸ Rekommendation om minimiprinciper för undersökning och utvinning av kolväten (såsom skiffergas) genom hydraulisk högvolymspräckning (C(2014) 267).

Utskottet påminde också om de betydande miljörestriktioner som redan finns för utvinning av gas i Sverige. Dessa restriktioner innebär strikta begränsningar för sådan utvinning som kan medföra negativ miljöpåverkan. Utskottet ansåg inte att det som händer på skiffergasområdet ger anledning till att skärpa dessa bestämmelser ytterligare eller att det behövs särskilda skrivningar i miljöbalken som riktar in sig specifikt på utvinningsmetoden hydraulisk spräckning. En gemensam reservation anmälades av företrädarna i utskottet för Miljöpartiet respektive Vänsterpartiet till förmån för förslag om ett förbud mot utvinning av skiffergas.

Beträffande yrkanden om ett mer allmänt hållet förbud mot utvinning av eller prospektering efter olja, kol, gas eller andra fossila bränslen i Sverige eller att ge kommuner vetorätt mot sådan utvinning påpekade utskottet att miljölagstiftningen redan innefattar sådana restriktioner för dylik utvinning att ett förbud inte kunde anses vara nödvändigt. Det fanns enligt utskottet inte heller anledning att införa ett kommunalt veto mot sådan utvinning. Dessutom erinrade utskottet om att de naturgivna förutsättningarna i Sverige inte är av det slaget att sådan utvinning kan väntas annat än i mycket begränsad skala. Miljöpartiets och Vänsterpartiets företrädare i utskottet reserverade sig mot detta ställningstagande.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottet tar inledningsvis ställning till motionsyrkanden som gäller begränsningar i möjligheterna till utvinning av fossil energi i Sverige. Därefter behandlas förslag om utvinning av skiffergas och om Sveriges agerande internationellt när det gäller utvinning av skiffergas.

Utvinning av fossil energi

Våren 2013 behandlade utskottet senast motioner om ett allmänt förbud mot utvinning av fossil energi i Sverige. I sitt ställningstagande konstaterade utskottet att miljölagstiftningen redan innefattar sådana restriktioner för dylik utvinning att ett förbud inte kan anses vara nödvändigt. Utskottet ansåg inte heller att det fanns skäl att införa ett kommunalt veto mot sådan utvinning. Dessutom konstaterade utskottet att de naturgivna förutsättningarna i Sverige inte är av det slaget att utvinning av fossila bränslen kan väntas annat än i mycket begränsad skala.

Utskottet har inte ändrat uppfattning i frågan och avstyrker därför motionerna 2013/14: MJ468 (V) och 2013/14: N253 (MP) i de berörda delarna.

Utvinning av skiffergas

När utskottet våren 2013 senast behandlade frågor om utvinning av skiffergas instämde utskottet delvis i den oro som kom till uttryck i flera av de då aktuella motionerna. Utskottet konstaterade att det onekligen råder osä-

kerhet kring vissa utvinningsmetoders konsekvenser och sade sig ha för avsikt att följa utvecklingen på området och med intresse ta del av de utredningar och andra undersökningar som vid den tidpunkten pågick på området inom bl.a. EU.

Mot den bakgrunden välkomnar utskottet att kommissionen nu har presenterat ett meddelande om de nya möjligheter och utmaningar som utvinning av skiffergas i Europa kan föra med sig. Meddelandet åtföljs av en rekommendation om minimiprinciper för undersökning och utvinning av kolväten genom hydraulisk spräckning (s.k. frackning). Syftet med rekommendationen är att se till att en säker och trygg utveckling av dessa resurser blir möjlig, samt att främja rättvisa villkor för den här industrin i de EU-medlemsstater som väljer att utveckla dem. Utskottet instämmer här också i regeringens uppfattning att det är positivt att rekommendationen anger miniminivåer som ger utrymme för mer detaljerade åtgärder som överensstämmer med specifika nationella, regionala eller lokala förhållanden.

När det gäller förslag om ett förbud mot skiffergasutvinning i Sverige vill utskottet – liksom vid förra årets behandling av motsvarande förslag – hänvisa till de betydande miljörestriktioner som redan finns för utvinning av gas i Sverige. Dessa restriktioner innebär strikta begränsningar för sådan utvinning som kan medföra negativ miljöpåverkan. Utskottet anser alltså att det saknas skäl att skärpa dessa bestämmelser ytterligare eller att det behövs tydliggöranden i minerallagen som riktar in sig specifikt på hydraulisk spräckning.

Med det anförda avstyrks motionerna 2013/14:N253 (MP), 2013/14:N349 (S) och 2013/14:N425 (S) i de här berörda delarna.

Sveriges internationella agerande när det gäller skiffergas

Utskottet förutsätter att Sverige står upp för höga klimat- och miljöambitioner i de sammanhang där sådana frågor behandlas. Samtidigt står utskottet bakom hållningen att enskilda EU-medlemsstater själva ska få avgöra vilken energimix de föredrar. Att medlemsstater med en ansträngd, starkt omvärldsberoende och/eller huvudsakligen kolbaserad energiförsörjningssituation ser en potential hos en inhemsk energikälla som skiffergas kan, enligt utskottets uppfattning, ses som förståeligt. Sverige bör självfallet i olika internationella sammanhang agera för höga miljökrav när det gäller skiffergasutvinning. Utskottet ser dock inte värdet i att ställa sig bakom ett så radikalt förslag som förordas i motion 2013/14:N253 (MP), dvs. att Sverige ska verka för att EU ska avbryta alla sina finansiella och politiska stöd till skiffergasprojekt och agera för att omedelbart förbjuda skiffergasutvinning i Europa. Den väg EU nu har valt i form av en rekommendation med vissa grundläggande principer för utvinningen anser utskottet vara tillfyllest i dagsläget. Om framtida skiffergasutvinning i Europa inte följer rekommendationerna kan det finnas skäl att överväga starkare styrmedel. Motionen avstyrks i den berörda delen.

Gruvdrift och samhällsutmaningar

Utskottets förslag i korthet

Bland annat med hänvisning till den statliga gruvsamordnarens uppdrag och åtgärder som genomförs inom ramen för mineralstrategin avslår riksdagen motionsyrkanden som på olika sätt gäller de samhällsomvandlingsfrågor som följer i spåren av gruvnäringens expansion i bl.a. Malmfälten.

Jämför reservationerna 16 (S) och 17 (MP, V).

Motionerna

Sverige måste sträva efter att bli föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin, sägs det i kommittémotion 2013/14:N423 av Jennie Nilsson m.fl. (S). Motionärerna konstaterar att det lokala och regionala inflytandet i de beslutsprocesser som reglerar prospekteringar är ett viktigt inslag inom svensk mineralpolitik. Det är angeläget att den lokala dialogen med markägare och kommuner fungerar på ett tillfredsställande sätt gällande prospekteringar och utvinning av mineral.

I motion 2013/14:N234 av Helene Petersson i Stockaryd (S) slås det inledningsvis fast att fler och fler gruvbolag är intresserade av att exploatera i Sverige. I norra Sverige innebär denna exploatering dock ofta stora ingrepp i en annan näring, nämligen rennäringen, och därmed även i den samiska kulturens överlevnad i området. Motionären begär ett tillkännagivande om en översyn av den svenska mineralstrategin så att rennäringen och gruvnäringen ska kunna samexistera.

I motion 2013/14:N295 av Isak From m.fl. (S) konstateras det att gruv- och mineralnäringen svarar för en väldigt viktig del av Sveriges export. Sveriges basnäringar har traditionellt sett haft väldigt stor acceptans i hela landet just för att de har genererat jobb och tillväxt. Oavsett om man utviner metall, mineraler eller någon annan naturresurs ska samhällen vara ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbara. Motionärerna anser att det är rimligt att staten ser över behovet av resurser till förändring i de små samhällena och kommunerna. Vägar, bostadsbyggande m.m. blir en stor apparat för små och fattiga kommuner. De begär ett tillkännagivande om behovet av ett helhetsgrepp om gruvnäringen som innefattar de berörda kommunernas förutsättningar att hantera de väldiga möjligheter, men också tuffa utmaningar, som gruvetableringar medför (yrkande 1).

En mängd olika aktörer, både seriösa och rena lycksökare, letar sig till Sverige för att ta del av våra mineraltillgångar. Motionärerna anser att det är bra att intresset är stort, men för att beviljas tillstånd måste det finnas kapital i företaget, eller försäkringslösningar, för att klara ekonomiska svackor och olyckor som annars riskerar att ge oöverskådliga miljökonsekvenser. Det finns i dag exempel på mineralprospekteringsföretag som har misskött sig. Minerallagen kräver att ett företag avlägger en deposition hos

bergmästaren på 50 000 kronor. Sedan kan man orsaka skador för enskilda för hur stora summor som helst. Motionärerna anser att depositionen måste höjas (yrkande 3). Det är av central vikt att rennäringsföretag och markägare kan känna sig trygga med att de faktiskt kommer att få ersättning för de intrång de har blivit tilldömda ersättning för. Befolkningen och kommunerna, men även andra näringar, måste se ett mervärde i utvinningen av mineraler.

Gruvorna i Malmfälten går på högtryck, konstateras det i motion 2013/14: N420 av Tomas Nilsson m.fl. (S). För att få upp malmen måste dock samhällen flyttas, hus måste rivas och människor måste tvångsflyttas från sina hem. Mot denna bakgrund begär motionärerna två tillkännagivanden. Det ena gäller att se över vad som kan göras åt samhällsomvandlingarna i Malmfälten (yrkande 1). Det andra innefattar en begäran om att regeringen ska se över möjligheterna till höjd ersättning för fastighetsägare och kompensation till hyresgäster som påtvingats hyreshöjningar (yrkande 2).

Det är viktigt att trygga en fortsatt gruvbrytning i Sverige, framhålls det i motion 2013/14:N435 av Krister Hammarbergh (M). Dagens situation i Malmfälten där enskilda gör en förmögenhetsförlust utan möjlighet till kompensation enligt minerallagen är, enligt motionären dock inte tillfredsställande. Inte heller i de fall där människor som tvingas lämna sitt gamla hem erbjuds ersättningsbostäder som innebär kraftigt ökade bostadskostnader.

Minerallagen tar ingen hänsyn till att en fastighetsägare strax utanför koncessionsområdet där det saknas markanvisning kan lida skada om egendomen blir omöjlig att sälja och därmed tappar sitt värde. De människor som i dag inte kan avyttra sina fastigheter och därmed lider en förmögenhetsskada på grund av gruvdriften bör omfattas av minerallagens regler om inlösen och ersättning för uppkommen skada (yrkande 1).

Motionären framhåller även att kompensationen vid inlösen av bostäder många gånger understiger produktionspriset för en ny fastighet. För många äldre som bor i hyresrätt riskerar hyreskostnaden att stiga kraftigt därför att bostadshuset blivit inlöst och att nyproduktionskostnaden för ersättningsbostaden överstiger ersättningen för inlösen. I fall där marknadsvärdet för den gamla bostaden är lägre än för en motsvarande bostad bör inlösensumman kunna grundas på nyproduktionskostnaden (yrkande 2).

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, slås det inledningsvis fast i Vänsterpartiets kommittémotion 2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. Jämställdhet mellan män och kvinnor är viktigt i alla delar av samhället, och företag och regioner måste attrahera både män och kvinnor för att kunna vara livskraftiga. Motionärerna vill att ett jämställdhetsarbete integreras i allt utvecklingsarbete kring gruv- och mineralindustrin. De anser att de länsstyrelser som berörs bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av samhällena så att de attraherar både kvinnor och män (yrkande 10).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen under de senaste åren behandlat likalydande eller snarlika motioner som de här aktuella om samhällsomvandlingarna i Malmfälten. Våren 2013 avstyrkte utskottet samtliga motioner (bet. 2012/13:NU14).

Ersättningsregler vid ingrepp med stöd av minerallagen

Som beskrivits tidigare i detta betänkande är markägaren tillförsäkrad ersättning vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen. En skada eller ett intrång som föranleds av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionsinnehavaren och markägaren. Kan sådana uppgörelser inte nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer. För en närmare beskrivning av dessa principer hänvisas till utskottets mineralpolitiska betänkande från våren 2012 (bet. 2011/12:NU14 s. 12 f.).

Stadsomvandlingarna i Kiruna och i Malmberget

Sedan malmbrytningen startade i Kiruna i slutet av 1800-talet har staden påverkats av denna. I oktober 2008 beslutade styrelsen för det statligt ägda Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) om en ny huvudnivå för järnmalmsgruvan i Kiruna. Året dessförinnan hade Bergsstaten gett LKAB tillstånd för bearbetning av en ny malmkropp i Malmberget och för en ny huvudnivå. Utvinningen innebär att fastigheter i Malmberget påverkas av deformationer och sättningar i marken. LKAB har slutit avtal med de berörda fastighetsägarna om flytt eller inlösen av husen.

Sedan 2005 finns den s.k. Malmfältgruppen. Gruppen är ett högnivåforum för dialog i övergripande frågor som rör gruvnäringens tillväxt i Malmfälten och de förändringar som kan bli aktuella i Kiruna, Malmberget och Pajala. Malmfältgruppen leds av näringsminister Annie Lööf. I övrigt deltar företrädare för Regeringskansliet, berörda kommuner, myndigheter, företag och organisationer och andra intressegrupper. Inom Regeringskansliet finns en interdepartemental arbetsgrupp med uppgift att koordinera samarbete och effektiv handläggning inom Regeringskansliet av ärenden med anknytning till gruvverksamhet och planerade investeringar i Kiruna, Gällivare och Pajala kommuner.

Genom bl.a. aktiebolagslagen (2005:551), bolagsordningen, statens ägarpolicy, Svensk kod för bolagsstyrning och regeringens riktlinjer har LKAB ett stort ansvar i samband med stadsomvandlingen. Enligt regeringen utövar staten ett aktivt ägande gentemot LKAB som bl.a. inkluderar ett hållbart miljömässigt och socialt ansvarstagande.

Lagstiftningen är utformad på ett sådant sätt att de som bor utanför det område som är ianspråktaget för gruvdrift får tåla de störningar som uppstår, så länge de villkor som har satts upp av mark- och miljödomstolen kan hållas av LKAB. De berörda kommunerna och LKAB försöker att hitta lösningar där man genom planläggning och markanvisning från Bergsstaten ska kunna utvidga gruvområdet. Ett beslut om markanvisning bör bygga på överenskommelser mellan LKAB och fastighetsägarna om ersättning för intrång eller förvärv av fastigheterna. Saknas överenskommelser prövar bergmästaren behovet av marken för gruvdriften och vilken ersättning som ska betalas. Det är då alltid fastighetsägarna som avgör om de vill sälja fastigheten eller om ersättningen i stället ska avse skador och intrång. Endast bergmästaren kan besluta om förfoganderätt över marken för gruvdrift. Kommunen kan genom bestämmelserna i plan- och bygglagen besluta om annat markutnyttjande och då vara den som ska svara för ersättningen.

LKAB har löst hittillsvarande fastighetsfrågor genom frivilliga förvärv. För ändamålet anlitar bolaget oberoende fastighetsvärderare som bedömer husets skick och fastighetspriserna på orten. Bolaget säger sig därmed agera i linje med expropriationslagens lydelse om att ersättningen ska motsvara marknadsvärdet för ett likvärdigt boende på orten. Om den koncession som föranlett markanvisningen har meddelats efter den 31 juli 2010 ska dessutom ett tillägg om 25 procent betalas ut. Fastighetsvärderingen ligger sedan till grund för en förhandling mellan LKAB och säljaren. I de fall man inte kan göra en normal fastighetsvärdering (t.ex. för s.k. specialbyggnader som kommunala fastigheter, sjukhus, skolor, stadshus etc.) tillämpar LKAB återanskaffningsvärdet och ersätter byggnadens funktion.

När överenskommelser finns med samtliga berörda fastighetsägare i området kan bolaget ansöka om markanvisning hos Bergsstaten enligt 9 kap. minerallagen. Mark inom eller utom koncessionsområdet som hotas av ras e.d. kan också anvisas. Om en överenskommelse inte har kunnat träffas mellan bolaget och berörda fastighetsägare är det upp till bergmästaren att avgöra områdets avgränsning och ersättningsnivåer.

Samarbetsavtal mellan LKAB och kommunerna i Malmfälten

I april 2012 undertecknades ett samarbetsavtal mellan LKAB och Gällivare kommun som reglerar samhällsomvandlingen i Malmberget de kommande 20 åren. Målet i förhandlingarna har varit att samhällsomvandlingen ska vara långsiktig och förutsebar för alla inblandade. LKAB har ett behov av en lång planeringshorisont för gruvverksamheten, liksom kommunen har för samhällsplaneringen.

Samarbetsavtalet reglerar bara uppgörelser mellan kommunen och LKAB. Med enskilda fastighetsägare hålls separata förhandlingar. Totalsumman för helhetslösningen beräknas uppgå till ca 3 miljarder kronor, som LKAB redan har avsatt.

Samarbetsavtalet överklagades emellertid av en privatperson innan det hade vunnit laga kraft. I december 2013 avslog kammarrätten överklagan. I januari 2014 överklagades avtalet på nytt, denna gång till Högsta förvaltningsdomstolen. Personen som överklagat och företrädaren Villaägarnas riksförbund menar att kommunen som markägare borde få mineralersättning på 1,5 promille av mineralvärdet, något man inte fått av LKAB i samverkansavtalet. Ärendet är inte avgjort i Högsta förvaltningsdomstolen.

För närvarande pågår förhandlingar om ett motsvarande samarbetsavtal mellan LKAB och Kiruna kommun.

Återflöde till berörda samhällen

Emellanåt framförs krav på ett tydligare återflöde från gruvnäringen till de samhällen som berörs. På regeringens webbplats kan man läsa att regeringen anser det vara viktigt att stärka det lokala samhället. Regeringen påpekar att de berörda samhällena får del av inkomsterna från en gruvverksamhet bl.a. genom att de anställda i gruvan betalar kommunalskatt, på samma sätt som för företag som är verksamma i andra branscher.

Enligt regeringen är det därför viktigt att undvika det som brukar kallas fly-in/fly-out där anställda i gruvan betalar kommunalskatt på en annan ort än där gruvan finns. Regeringen strävar därför efter ett attraktivt och långsiktigt hållbart samhälle för att människor ska vilja bo i gruvorterna.

Därutöver konstaterar regeringen att en gruvetablering medför stora investeringskostnader, som till stor del kommer lokalsamhället till godo då lokala byggbolag och entreprenörer engageras för att anlägga gruvan.

Statlig gruvsamordnare

I september 2012 utsåg näringsminister Annie Lööf Tillväxtverkets förra generaldirektör Christina Lugnet till samordnare för insatser i samband med gruvnäringens expansion i Norrbottens län, Västerbottens län, Gävleborgs län, Västmanlands län, Uppsala län, Örebro län och Dalarnas län.

I gruvsamordnarens uppdrag ingår att sammanföra och underlätta dialogen mellan aktörer vars verksamhetsområden berörs av frågor som uppkommer med anledning av gruvindustrins expansion i Sverige. Exempel på områden som kan omfattas av uppdraget är tillgång till bostäder samt behov av infrastruktur, kompetensförsörjning och kommunal service. I uppdraget ingår även att identifiera eventuella hinder och behov som uppstår med anledning av den kraftiga expansionen inom gruvindustrin samt att föreslå åtgärder för att möta dessa.

Till uppdraget knyts ett samrådsforum bestående av landshövdingarna och regionförbundens ordförande från de berörda länen med uppgift att bistå samordnaren i arbetet. Samordnaren ska även involvera och samråda med berörda myndigheter i de delar myndigheternas respektive ansvarsområden berörs. Den ovan nämnda Malmfältsgruppens uppdrag kvarstår oför-

ändrat och påverkas inte av uppdraget. Samordnaren ska delrapportera sitt arbete till Näringsdepartementet senast den 31 mars 2014, och uppdraget ska slutredovisas senast den 31 december 2014.

KTH:s arbete med stadsomvandlingarna i Malmfälten

Kungliga Tekniska högskolan (KTH) har på uppdrag av Gällivare och Kiruna kommuner samt med medverkan av LKAB drivit ett projekt om stadsomvandlingen i Gällivare och Kiruna.

Våren 2013 presenterades rapporten Ersättningsprinciper vid inlösen enligt minerallagen/expropriationslagen – Ersättning i olika typfall vid samhällsomvandlingen i Kiruna och Gällivare. Enligt rapportförfattarna kan rapporten bl.a. ses som ett försök att ”lägga ett golv” för de ersättningsdiskussioner som förs mellan LKAB och den som måste lämna sina fastigheter, bostäder eller annan verksamhet till förmån för en utvidgning av gruvverksamheten i Kiruna. KTH har också tagit fram en samhällsekonomisk kalkyl över gruvutvidgningen och dess konsekvenser i Kiruna och har även en samordnande roll i arbetet med att ta fram en strukturplan för etableringen av Kirunas nya stadskärna. Ytterligare en rapport som tagits fram inom ramen för projektet rör frågan hur Gällivare ska kunna bli mer attraktivt som permanent bostadsort, särskilt för unga kvinnor.

SGU:s användarråd

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har förstärkt sin roll som mineralmyndighet genom att bilda en särskild enhet för gruvnäringens frågor och inrätta ett antal s.k. användarråd. Gruvnäringsrådet är ett organ för informationsutbyte och diskussion mellan företag och myndigheter i frågor av betydelse för hållbar tillväxt och företagande inom gruvnäringen.

Utöver gruvnäringsrådet finns även ett prospekteringsråd och ett råd för samhällsbyggnad. Samhällsbyggnadsrådet är ett organ för informationsutbyte och diskussion om frågor rörande geologisk information för en god utveckling inom samhällsplanering och samhällsbyggnad.

Samhällsomvandlingsfrågor i mineralstrategin

Ett av de fem strategiska områden som regeringen identifierar i sin mineralstrategi är dialog och samverkan som främjar innovation och tillväxt. Inom ramen för detta område listar regeringen bl.a. åtgärdsområdet Tydligare ansvarsfördelning och bättre informationsflöde mellan näringens aktörer. Den målbild som målas upp är att dialogen mellan aktörer som berörs av och bidrar till gruv- och mineralnäringens verksamhet ska främjas i syfte att förbättra informationsutbyte, möjliggöra proaktivt planeringsarbete och minska potentiella konfliktsituationer.

Som ett led i genomförandet av mineralstrategin gav regeringen i september 2013 Tillväxtverket i uppdrag att ta fram en handbok för kommuner som står inför gruvetableringar. Syftet med handboken är bl.a. att

belysa vilka åtgärder som kan behöva vidtas av kommunen för att man ska få en effektiv och ändamålsenlig beslutsprocess. Uppdraget ska genomföras i samråd med Sametinget och Naturvårdsverket, och ett förslag på hur uppdraget ska genomföras ska redovisas till Näringsdepartementet senast den 31 mars 2014.

Förbättrad dialog mellan ren- och gruvnäringarna

Som ytterligare ett led i mineralstrategins genomförande beslutade regeringen i september 2013 att uppdra åt Länsstyrelsen i Norrbotten att leda ett arbete med att ta fram en vägledning för samråd och kommunikation mellan gruv- och rennäringsarna. Båda näringarnas intresseorganisationer – däribland Svemin och Svenska samernas riksförbund (SSR) – ska tillsammans med Sametinget ges möjlighet att delta. Även andra lokala organ för samer ska ges goda förutsättningar att delta i arbetet. Länsstyrelsen ska redovisa resultatet av arbetet till Näringsdepartementet senast den 31 mars 2015.

Boverket om bostadsproduktion på gruvorter

Boverket har på regeringens uppdrag analyserat vilka hinder som finns för ökad bostadsproduktion på gruvorter (rapport 2013:25 Hinder och förutsättningar för bostadsproduktion på gruvorter).

Analysen visar att det är risken som bostadsmarknadens aktörer möter som är central för att förklara varför utbudet av bostäder inte möter efterfrågan i gruvkommuner. Den höga risken förklaras av låga marknadsvärden på det befintliga beståndet och stor osäkerhet kring gruvverksamhetens framtid. Av denna anledning avstår potentiella byggherrar och fastighetsägare från att investera.

Strategiska innovationsprogrammet för gruv- och metallutvinning

Vinnova, Energimyndigheten och Formas driver tillsammans satsningen Strategiska innovationsområden. Syftet med satsningen är att skapa förutsättningar för internationell konkurrenskraft och för hållbara lösningar på globala samhällsutmaningar. Vinnova ansvarar för det strategiska innovationsprogrammet Gruv- och metallutvinning som pågår under tidsperioden 2013–2016. Programmet har som övergripande mål att bidra till hållbar tillväxt och stärka den svenska gruv- och metallutvinnande industrins konkurrenskraft. Industrisektorns aktörer har gemensamt tagit fram en forsknings- och innovationsagenda som har identifierat de långsiktiga strategiska målen. Programmet kommer att verka för att uppfylla agendans vision.

Bland de främsta insatserna för visionens uppfyllande står nya tekniska landvinningar och innovationsprojekt inom prospekterings- och utvinnings-teknik, teknik för återanvändning av material och energi, strategier och teknologi för utveckling av attraktiva arbetsplatser och strukturella krafttag för jämställdhet inom gruvsektorn.

Riksdagsfrågor om samhällsomvandlingen i Malmfälten

Under de senaste månaderna har ett antal riksdagsfrågor ställts om samhällsomvandlingarna i Malmfälten. I december 2013 besvarade finansmarknadsminister Peter Norman en fråga från Jonas Eriksson (MP) om vilka åtgärder statsrådet avser att vidta för att enskilda inte ska lida ekonomisk skada på grund av ett statligt bolags verksamhet. Frågeställaren refererade till LKAB:s expansionsplaner i Malmberget och dess konsekvenser för enskilda familjer. Vidare erinrade frågeställaren om att statliga bolag enligt statens ägarpolicy ska vara föredömen, inte minst i miljömässigt och socialt ansvarstagande. Enligt frågeställaren tycks LKAB ha misslyckats att vara det föredöme ägarpolicyn föreskriver.

I sitt svar framhöll statsrådet att regeringen fortlöpande håller sig informerad om utvecklingen i Malmfälten, bl.a. genom Malmfältgruppen. Vidare underströk finansmarknadsministern att den statliga ägarpolicyen slår fast att styrelsen ansvarar för att de bolag där staten har ett ägarintresse sköts på ett föredömligt sätt inom de ramar som lagstiftningen, bolagets bolagsordning, eventuella ägaranvisningar och statens ägarpolicy ger.

När gruvproduktionen utökas har LKAB ansvar att hantera problem som kan uppstå under den samhällsomvandling som rör bolagets expansion. Finansmarknadsministern sade sig ha förtroende för att bolaget tar sitt ansvar i dessa frågor och avsåg därför inte att vidta några särskilda åtgärder med anledning av den ställda frågan.

I början av februari 2014 ställde Tomas Nilsson (S) tre frågor till justitieminister Beatrice Ask med koppling till bostads- och ersättningsfrågor i samband med gruvdriften i Malmfälten. Frågorna har tydliga beröringspunkter med de motionsyrkanden från frågeställaren som är aktuella i detta betänkande. De tre frågorna löd så här:

- Kommer justitieministern att vidta extraordinära åtgärder genom ägardirektiv för att kompensera hyresgäster och fastighetsägare som ekonomiskt drabbas av gruvbrytningen (fr. 2013/14:396)?
- Kommer justitieministern att se över expropriationslagens ersättningsprinciper om att införa ”nyckel-mot-nyckelprincipen” (fr. 2013/14:397)?
- Kommer justitieministern att införa motsvarande lagskydd för hyresgäster som för fastighetsägare som drabbas av expropriering (fr. 2013/14:398)?

Justitieminister Beatrice Ask besvarade de tre frågorna samlat den 12 februari 2014. Ministern konstaterade inledningsvis att de förvärv av privata fastigheter som sker för att områden ska kunna tas i anspråk för gruvverksamhet är en förhandlingsfråga mellan LKAB och de enskilda fastighetsägarna. I den absoluta merparten av de förhandlingar som hittills har hållits har parterna kunnat enas om en ersättningsnivå som båda funnit acceptabel, och expropriation har därför inte varit aktuellt.

När parterna inte kan komma överens kan expropriation begäras, och ersättningen följer då de principer som fastställs i expropriationslagen. Statsrådet framhöll också att regeringen har vidtagit flera åtgärder för att höja ersättningarna vid expropriation och liknande åtgärder. Dessa förstärkningar av ersättningsrätten kommer även fastighetsägare i Malmfälten till godo. Dock sade sig ministern vara medveten om att samhällsomvandlingarna i Malmfälten är av unikt slag.

Beträffande hyresfrågan hänvisade ministern till bruksvärdessystemets roll för hyressättningen. Hon underströk att det är naturligt att hyran för nyproducerade hyresrätter kan överstiga hyran i äldre flerbostadshus och att liknande situationer är vanliga även utanför Malmfälten.

Justitieministern framhöll vidare att regeringen noga följer de förhandlingar som pågår mellan LKAB och dem som berörs av samhällsomvandlingarna genom att regelbundet kalla aktörerna till sammanträden i den s.k. Malmfältgruppen. Statsrådet sade sig förutsätta att LKAB fortsätter att ta sitt ansvar i dessa frågor.

Avslutningsvis refererade ministern till ett svar på en interpellation från frågeställaren i november 2013 (ip. 2013/14:110) där hon sagt att regeringen är lyhörd för signaler om behovet av att underlätta samhällsomvandlingarna och att minska konsekvenserna för enskilda och att det kan bli aktuellt att vidta åtgärder framöver med anledning av de ställda frågorna, men att hon för närvarande inte såg några skäl till det.

Den 10 februari 2014 ställde Karin Åström (S) en fråga (fr. 2013/14:409) till näringsminister Annie Lööf om samhällsomvandlingarna i Kiruna och Gällivare. Frågeställaren ville veta vad som är gruvnäringens och LKAB:s uppgifter och vad som är ministerns och regeringens respektive kommunens ansvar i denna unika stadsomvandling. Frågeställaren påpekade att det hela tiden har uppkommit nya problem som behöver få snabbare lösningar. Det kan t.ex. handla om försäljning av mark från staten till kommunen, att expropriationslagen inte är anpassad till dessa unika förhållanden, problem med formuleringar i nuvarande hyresrättslagstiftning och hur de kulturminnesmärkta byggnaderna ska hanteras.

Näringsminister Annie Lööf hänvisade i sitt svar bl.a. till Malmfältsgruppens arbete och betonade att viktiga utgångspunkter för gruppen har varit att samhällsomvandlingarna ska hanteras inom den befintliga lagstiftningen och att kostnaderna för samhällsomvandlingarna ska belasta den som orsakar dessa, dvs. LKAB. Det är utgångspunkter som efterföljande regering har vidhållit och som bl.a. innebär att det är LKAB:s och gruvnäringens ansvar att hantera de frågor om inlösen som är nödvändiga för att delar av Malmberget och Kiruna ska kunna tas i anspråk för gruvdrift och att ersätta kommunerna för kostnader som dessa har i samband med samhällsomvandlingarna. Kommunernas ansvar är att framför allt hantera detaljplanelägenheter men också andra angelägenheter som faller inom det kommunala ansvaret. Enligt näringsministern är regeringens och hennes eget ansvar att följa och underlätta processen genom att främja dialog mellan aktörerna

och bistå i särskilda frågor. Regeringens arbete sker både genom Malmfältsgruppen, genom den interdepartementala arbetsgrupp som bereder frågor inför Malmfältsgruppens sammanträden och genom ägardialogen med LKAB.

Utskottets ställningstagande

Gruvnäringen har i mångt och mycket lagt grunden för samhällsutvecklingen i vissa delar av vårt land. Utan gruvor i exempelvis Kiruna och Malmberget hade det troligen varit betydligt svårare för människor att leva och verka på dessa platser. Det ömsesidiga beroendet mellan gruvan och det omgivande samhället sätts emellanåt dock på prov. Värdet av att låta gruvnäringen expandera måste på ett klokt sätt vägas både mot enskildas rättigheter som fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt och mot allmänna intressen knutna exempelvis till bevarandet av mark- och vattenresurser.

Utskottet gör bedömningen att regeringen är väl medveten om de utmaningar som oundvikligen uppkommer i relationen mellan en gruvetablering och det omgivande samhället. Via den s.k. Malmfältsgruppen håller sig regeringen fortlöpande informerad om utvecklingen i Malmfälten. Vidare har en särskild gruvsamordnare tillsatts för att sammanföra och underlätta dialogen mellan aktörer vars verksamhetsområden berörs av frågor som uppkommer med anledning av gruvindustrins expansion i Sverige. SGU har särskilda användarråd för informationsutbyte och diskussion mellan företag och myndigheter i frågor av betydelse för hållbar tillväxt och företagande inom gruvnäringen. Därutöver arbetar Tillväxtverket på regeringens uppdrag för närvarande med att ta fram en handbok för kommuner som berörs av gruvetableringar. Länsstyrelsen i Norrbotten har i uppdrag att ta fram en vägledning för samråd och kommunikation mellan gruv- och rennäringsarna. Boverket har belyst bostadsfrågor i Malmfälten, och KTH har belyst flera andra aspekter knutna till utvecklingen i området.

När det gäller jämställdhetsfrågor inom gruvnäringen, som tas upp i en av motionerna, påminner utskottet om – liksom det gjorde i samband med förra årets behandling av motsvarande yrkande – att kompetensförsörjning som möter näringens och regionernas behov är ett av de åtgärdsområden som tas upp i mineralstrategin. Ökad jämställdhet inom näringen omnämns som en nyckelfråga för att öka rekryteringsbasen och för att stärka näringens attraktivitet. Till detta kan även fogas att gruvindustrisektorn har tagit fram en forsknings- och innovationsagenda där man har identifierat jämställdhet i gruvdriften som ett strategiskt viktigt delområde. Det sägs i sammanhanget bl.a. att strukturella krafttag för jämställdhet i gruvsektorn är en av de viktigaste insatserna för visionens uppfyllande. KTH har inom ramen för sitt arbete med utvecklingen i Malmfälten belyst frågan om hur Gällivare ska kunna bli mer attraktivt som permanent bostadsort, särskilt för unga kvinnor.

Avslutningsvis konstaterar utskottet att flera statsråd under de senaste månaderna har besvarat riksdagsfrågor med anknytning till samhälls- och vandringsfrågorna i Malmfältet. Flera av dessa frågor sammanfaller helt eller delvis med de önskemål som tas upp i flera av de motioner som är aktuella här. Svaren från de berörda ministrarna har refererats ovan, och utskottet instämmer i det som har anförts där.

Det sagda innebär sammantaget att utskottet avstyrker samtliga motioner i avsnittet i de berörda delarna.

Övriga frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett antal övriga motionsyrkanden med mineralpolitisk anknytning. Dessa handlar bl.a. om kapitalförsörjning, ett särskilt samverkansprogram, samhällets beredskap i samband med gruv- eller stenindustrinedläggningar och om SGU:s mineralinformationskontor. I sitt ställningstagande hänvisar utskottet bl.a. till tidigare behandling av liknande förslag och till pågående eller aviserade åtgärder inom ramen för mineralstrategin.

Jämför reservation 18 (V).

Motionerna

Kapitalförsörjning och avgifter är strategiskt viktiga frågor för den svenska gruvindustrin, sägs det i motion 2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S). Motionärerna anser att LKAB:s vinster i större utsträckning ska kunna investeras i nya gruvor. En stark svensk kapitalförsörjning och en stark position inom gruvnäringen säkerställer även långsiktigt svensk industris behov av mineraler.

I motion 2013/14:N342 av Lars Eriksson m.fl. (S) slås det fast att malmen och gruvorna tillsammans med skogen har byggt välståndet i Sverige. Erfarenheter från Västmanland visar dock att arbetslösheten ökar och utflyttningen tilltar när en gruva stängs. Mot den bakgrunden vill motionärerna att beredskapen för nedläggningar och nödvändiga strukturomvandlingar ökar. Berörda gruvbolag, regioner och kommuner måste ta ansvar för att skapa hållbara och långsiktiga lösningar.

Sverige har stora naturresurser i malm, kalk och andra bergarter, sägs det inledningsvis i motion 2013/14:N343 av Christer Engelhardt (S). Motionären konstaterar vidare att stenindustrin på Gotland har funnits under flera decennier och nya kalkbrott är ständigt aktuella. Samtidigt anser han att en långsiktig plan och strategi måste utformas för att man ska kunna erbjuda hållbara alternativ när kalkutvinningen inte längre är möjlig. Motionären efterfrågar en översyn om inrättande av en fond där de företag som får tillstånd för brytning ska avsätta medel för att skapa nya arbetstillfällen

eller att användas till annan näringslivsutveckling inom den aktuella regionen när stenindustrin tvingas flytta eller lägga ned på grund av att naturresurserna nått sin ändliga nivå.

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, slås det inledningsvis fast i Vänsterpartiets kommittémotion 2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. Motionärerna efterfrågar ett samverkansprogram för att ta till vara de möjligheter och utmaningar som följer av branschens expansion. Programmet bör utformas i samarbete mellan näringsliv, fack, akademi och stat och uppmärksamma förhållandet mellan gruv- och mineralindustrins expansion och andra riksintressen som miljömål och ny kunskap om näringens miljö- och omgivningspåverkan, inte minst i områden där rennäringen är viktig (yrkande 7).

I motionen konstateras vidare att det bör ske en kraftsamling av de olika statliga insatserna kring gruv- och mineralnäringen. Motionärerna anser att SGU:s mineralinformationskontor bör byggas ut till ett samlat center för statens hantering av gruvindustriella frågor (yrkande 8).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2013 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande liknande det i motion 2013/14:N226 (V) om en förstärkning av SGU:s mineralinformationskontor med inriktningen att göra det till ett samlat center för statens hantering av gruvindustriella frågor. Utskottet konstaterade då att SGU:s anslag har ökat med 30 miljoner kronor per år i fyra år för att förstärka mineralinformationen. Vidare ansåg utskottet att frågan om det på sikt kan bli aktuellt med ytterligare förstärkningar med den inriktning som efterfrågades i den då aktuella motionen får avgöras inom ramen för den ordinarie budgetberedningsprocessen.

Ett förslag om ett samverkansprogram likalydande med det i motion 2013/14:N226 (V) avstyrktes också av utskottet våren 2013. Utskottet konstaterade då bl.a. att regeringens mineralstrategi har utarbetats i bred dialog och samverkan med aktörer och intressenter som på lokal, regional och nationell nivå bidrar till och berörs av gruv- och mineralnäringens verksamhet. Utskottet såg därför inget behov av ett samverkansprogram i linje med vad som efterfrågades i den då aktuella motionen. I en reservation (S, MP, V) tillstyrktes yrkandet om ett samverkansprogram.

Utskottet tog våren 2013 även ställning till frågor om samhällets beredskap i samband med gruvnedläggningar liknande de som är aktuella nu. Utskottet avstyrkte motionerna med hänvisning till att det såg det ökade allmänna intresset för gruvnäringsfrågor ur ett brett hållbarhetsperspektiv som en god grund för att de frågeställningar som tas upp i motionen kommer att uppmärksammas utan att det behövs ett riksdagsuttalande om detta.

Kapitalförsörjningsfrågor i mineralstrategin

Mot bakgrund av att gruvnäringens kapitalförsörjning tas upp i en av motionerna kan nämnas att ett av de åtgärdsområden som tas upp i regeringens mineralstrategi är just främjande av god kapitalförsörjning och främjande av investeringar. För ändamålet har regeringen för avsikt att uppdraga åt Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) att kartlägga Sveriges attraktivitet och investeringsklimat som gruvland och identifiera vilka faktorer som särskilt påverkar detta.

SGU:s verksamhet på mineralområdet

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har regeringens uppdrag att bedriva behovsstyrd insamling av geologisk information och svara för frågor om Sveriges geologiska beskaffenhet och mineralhantering. I myndighetens verksamhet ingår att bidra till att skapa goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av landets mineralresurser. Myndigheten ger därför vägledning till företag som prospekterar i Sverige.

I budgetpropositionen för 2014 konstaterar regeringen att det fortsatt stora intresset för mineralprospektering i Sverige och fortsatt höga världsmarknadspriser på mineraler medför ett stort behov av tillgång till modern och effektiv geologisk information. Den satsning på tillgängliggörande av geologisk information som SGU har gjort visar enligt regeringen på myndighetens goda kompetens när det gäller innovation inom området geografiska informationssystem (GIS). Regeringen aviserar också avsikten att särskilt följa SGU:s arbete med att förbättra tillgängligheten till databaser och webbaserade tjänster.

Med anledning av att det i en av motionerna efterfrågas en utveckling av SGU:s roll när det gäller mineralinformation kan det även nämnas att regeringen i mars 2013 gav Statskontoret i uppdrag att genomföra en myndighetsanalys av SGU. I december 2013 överlämnade Statskontoret rapporten Myndighetsanalys av Sveriges geologiska undersökning (2013:22) till regeringen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar inledningsvis att det våren 2013 behandlade motioner om en förstärkning av SGU:s mineralinformationskontor. Utöver det som då anfördes kan det konstateras att SGU har satsat på att göra den information som finns vid mineralinformationskontoret i Malå mer tillgänglig digitalt. Vidare kan noteras att Statskontoret nyligen har genomfört en s.k. myndighetsanalys av SGU och att regeringen dessutom säger sig ha för avsikt att särskilt följa SGU:s arbete med att förbättra tillgängligheten till databaser och webbaserade tjänster. Utskottet ser mot bakgrund av detta ingen anledning för riksdagen att uttala sig om verksamheten vid mineralinformationskontoret i Malå. Till detta vill utskottet även foga att frågor

om organisationen och lokaliseringen av myndigheter eller delar av myndigheter under regeringen i första hand ska avgöras av regeringen. Motion 2013/14:N226 (V) avstyrks därför i den berörda delen.

I samma motion efterfrågas även ett samverkansprogram inom gruvnäringen som ska tas fram av näringsliv, fack, akademi och stat. Ett likalydande yrkande avstyrktes av utskottet våren 2013, och utskottets ställningstagande har refererats ovan. Utskottet anser alltså att det saknas behov av ett sådant program som efterfrågas i motion 2013/14:N226. Motionen bör således inte bifallas av riksdagen i den aktuella delen.

När det gäller gruvnäringens kapitalförsörjning, som tas upp i en av motionerna, konstaterar utskottet att kapitalförsörjningsfrågor är ett av de åtgärdsområden som ingår i regeringens mineralstrategi. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) kommer bl.a. att kartlägga Sveriges investeringsklimat och attraktivitet som gruvland och identifiera vilka faktorer som särskilt påverkar detta. Något särskilt uttalande från riksdagen på detta tema kan därmed inte anses vara påkallat. Motion 2013/14:N301 (S) avstyrks därför i den berörda delen.

Avslutningsvis avstyrker utskottet också motionerna 2013/14:N342 (S) och 2013/14:N343 (S) som gäller frågor om effekterna på ett samhälle efter att en gruva eller stenindustri har avvecklat sin verksamhet. Utskottet hänvisar här i första hand till sitt ställningstagande från våren 2013 då liknande motioner behandlades. Utskottet konstaterade då att det ökade allmänna intresset för gruvnäringens frågor ur ett brett hållbarhetsperspektiv bör kunna fungera som en god grund för att frågeställningar av detta slag uppmärksammas utan att det behövs ett riksdagsuttalande om detta.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. **Minerallagen och miljöbalken, punkt 1 (MP)**

av Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 7,

bifaller delvis motion

2013/14:N378 av Anita Brodén och Nina Lundström (båda FP) och avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkandena 1, 5 och 6,

2013/14:N361 av Göran Lindell och Anders Åkesson (båda C) yrkandena 1 och 2,

2013/14:N373 av Tomas Nilsson och Isak From (båda S) yrkande 1 och

2013/14:N406 av Sara Karlsson (S) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Gruvverksamhet och annan mineralutvinning har varit och är av stor betydelse för Sverige. Mineralutvinning kan dock få omfattande och väldigt långsiktiga konsekvenser för naturen. För att principen om att förorenaren betalar ska få genomslag på ett tidigt stadium i tillståndsprövningen enligt minerallagen bör den finansiella täckningen för ansvarsåtaganden beaktas. Om ett gruvföretag går i konkurs kan staten annars stå med en gruva som läcker föroreningar och som kräver betydande återställningskostnader.

Jag instämmer därför i det som sägs i motion 2013/14:N395 (MP) om att det bör ställas högre krav på lönsamhetsbedömningar enligt minerallagen så att även beräknade kostnader för efterbehandling omfattas. Motionen tillstyrks i den aktuella delen.

Jag vill också uppmärksamma det faktum att samerna med sin kultur och sin renskötsel i dag känner sig hotade av olika exploateringsintressen. Samerna är ett urfolk och en erkänd minoritet som samhället har ett särskilt ansvar för – såväl historiskt som utifrån internationella konventioner – i fråga om att inte inskränka urfolkens möjlighet att värna sin kultur och kunna fortsätta att bedriva renskötsel. I samebyarna har man historiskt sett

haft invändningar mot hur exempelvis gruvor och dammar har planerats, beslutats och genomförts. Samerna har också haft invändningar mot hur effekterna av sådana projekt värderas i samband med att det tas fram miljökonsekvensbeskrivningar.

I ett yrkande som inte bereds av näringsutskottet har jag krävt att Sverige ska ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk. Här ställer jag mig bakom det som sägs i motion 2013/14:N378 (FP) om att det är angeläget att frågan om gruvbrytning kopplas till urfolkens rättigheter, miljöaspekterna samt natur- och ekoturismens potential. Jag tillstyrker således motionen i den del som gäller hänsynen till miljön, urfolkens rättigheter och till turistnäringen, främst ekoturismen.

De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de berörda delarna.

2. Minerallagen och miljöbalken, punkt 1 (V)

av Kent Persson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkandena 1, 5 och 6 samt avslår motionerna

2013/14:N361 av Göran Lindell och Anders Åkesson (båda C) yrkandena 1 och 2,

2013/14:N373 av Tomas Nilsson och Isak From (båda S) yrkande 1,

2013/14:N378 av Anita Brodén och Nina Lundström (båda FP),

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 7 och

2013/14:N406 av Sara Karlsson (S) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige. Genom nya gruv-etableringar skapas framtidstro i regioner som tidigare har drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning stor påverkan på omgivningen. Mot nya exploateringar står många gånger andra intressen som måste tas på allvar.

Jag anser att minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag, men att den tar alldeles för lite hänsyn till dem som påverkas av verksamheten. Både de människor och den miljö som drabbas negativt av gruvindustrin måste ges en större vikt i processen. Därför står jag bakom det som sägs i motion 2013/14:N226 (V) om att de fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. en sameby, alltid ska ges rätt att yttra sig över ansökan. Motionen tillstyrks i denna del.

Jag instämmer också i det som sägs i samma motion om att det finns anledning att genomföra en allmän skärpning av de krav som ställs på dem som söker bearbetningskoncession. Jag och Vänsterpartiet vänder oss emot att ekonomisk vinning i de sammanhangen kan få gå före värnandet av våra ekosystem. För att undvika situationer där ett bolag inte har råd att betala för miljökostnaderna bör minerallagen ändras så att bearbetningskoncession endast ska kunna beviljas om ekonomisk lönsamhet bedöms kunna nås när bearbetningens hela miljökostnad, inklusive kostnader för efterbehandling, har beaktats. För att säkerställa en långsiktigt hållbar efterbearbetning av gruvor bör det enligt min uppfattning tillsättas en utredning som ser över nuvarande lagstiftning och regelverk. Utredningen bör föreslå åtgärder som stärker bedömningen av det ekonomiskt ansvariga bolagets status och garanterar nödvändiga ekonomiska medel för fondering till efterbehandling av gruvor. Motion 2013/14:N226 (V) tillstyrks således även i dessa delar. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de berörda delarna.

3. Minerallagen och miljöbalken, punkt 1 – motiveringen (S)

av Jennie Nilsson (S), Carina Adolfsson Elgestam (S), Krister Örn-fjäder (S), Ann-Kristine Johansson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Berit Högman (S).

Ställningstagande

Hösten 2012 presenterades en utredning om vissa ändringar i minerallagen med inriktning på undersökningstillstånd och arbetsplaner. Utredningen har remissbehandlats och regeringen har aviserat att en proposition kommer att lämnas till riksdagen senare under våren.

Vi är av den uppfattningen att det vore mest lämpligt att behandla samtliga förslag med anknytning till minerallagen vid ett och samma tillfälle. Att nu tillstyrka motioner med den inriktningen endast någon månad innan en proposition är att vänta anser vi inte vara ändamålsenligt. Mot den bakgrunden anser vi att samtliga motioner i avsnittet nu bör avstyrkas i de berörda delarna.

4. Gruvverksamhet i vissa områden, punkt 2 (MP, V)

av Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkandena 2 och 3 samt

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 5.

Ställningstagande

Den utvecklingsoptimism som har präglat delar av gruvnäringen under de senaste åren ser vi i grunden som något positivt. Vi vill dock varna för att en alltför stark tro på gruvnäringens framtidsutsikter kan leda till att de krav som måste ställas på näringen när det bl.a. gäller miljöåtaganden och hänsyn till exempelvis rennäringens intressen får stå tillbaka.

För att underlätta den prövning som berörda myndigheter ska göra och för att säkerställa att inte värdefulla natur- eller kulturvärden går till spillo bör fler områden pekas ut där prospektering och gruvverksamhet inte ska vara tillåtet. För gruv- och prospekteringsbolagen finns det ekonomiska fördelar med att få eventuella besked om att brytning inte kommer att godkännas så tidigt som möjligt i processen. Även allmänheten gynnas av större tydlighet på området. Vi instämmer i vad som sägs i motionerna 2013/14:N226 (V) och 2013/14:N395 (MP) och anser således att regeringen bör tillsätta en utredning som pekar ut sådana områden och föreslår sätt att skydda dem. En utgångspunkt för utredningen bör vara att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-område eller världsarvsområde. De båda motionerna ovan tillstyrks i de berörda delarna.

5. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (MP)

av Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 10 och avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 9,

2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S) yrkande 1,

2013/14:N338 av Anna Hagwall (SD),

2013/14:N383 av Gunnar Andrén (FP) yrkande 1,

2013/14:N393 av Jabar Amin (MP) och

2013/14:N433 av Valter Mutt m.fl. (MP).

Ställningstagande

Gruvnäringen skär bildligen guld med täljkniv i Sverige. Markägare, kommuner och de med särskild rätt får blott småsmulor av det värde som genereras ur den svenska berggrunden. Nya gruvor tillåts riva upp stora sår i landskapet samtidigt som det finns en betydande potential för återvinning av metaller från existerande gruvor, slagghögar och uttjänta varor.

Jag och Miljöpartiet vill att Sverige ska hushålla med sina ändligena resurser och är övertygade om att en särskild gruvskatt skulle kunna bidra till att dessa resurser får ett större värde. En skatt skulle också göra det möjligt att fördela de inkomster som gruvnäringen genererar jämnare i samhället. Enligt min uppfattning finns det således goda skäl att utreda införandet av en särskild gruvskatt i Sverige. I avvaktan på att en sådan kan komma till stånd står jag bakom det som anförs i motion 2013/14:N395 (MP) om att mineralersättningen bör höjas rejält och att dess fördelning mellan staten och markägaren ses över. Denna motion tillstyrks således i den berörda delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de berörda delarna.

6. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (SD)

av Anna Hagwall (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N338 av Anna Hagwall (SD) och
avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 9,

2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S) yrkande 1,

2013/14:N383 av Gunnar Andrén (FP) yrkande 1,

2013/14:N393 av Jabar Amin (MP),

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 10 och

2013/14:N433 av Valter Mutt m.fl. (MP).

Ställningstagande

Staten och den expanderande gruvnäringen är på många sätt ömsesidigt beroende av varandra. Stora värden genereras visserligen som en följd av gynnsamma världsmarknadspriser och också tack vare att staten bygger lämplig infrastruktur, bedriver en aktiv utbildnings- och arbetsmarknadspolitik, tillhandahåller geologiska grunddata och skyndsamt behandlar ansökningar om prospekterings- och koncessionstillstånd.

För att staten på detta sätt ska kunna bidra med en aktiv och gruvvänlig politik även i fortsättningen måste det dock tillföras resurser för ändamålet. Om staten inte får en rimlig, direkt ersättning från det värdefulla material som bryts ur en gruva kan gruvnäringen heller inte vänta sig att staten ska vara villig att finansiera exempelvis den infrastruktur som gruvetableringar kräver.

Den nuvarande mineralersättningen härrör från en tid då den utländska konkurrensen inte var lika påtaglig som i dag och speglar, enligt min uppfattning, inte på ett tillfredsställande sätt det ömsesidiga förhållandet mel-

lan statens och gruvnäringens olika roller. Det finns en obalans till förmån för gruvnäringen som måste rättas till. Jag instämmer därför i det som sägs i motion 2013/14:N338 (SD) om att mineralersättningen bör ses över, och att inriktningen bör vara att intäkterna från gruvnäringen ska kunna skapa förutsättningar för hela den svenska landsbygden.

Med det anförda tillstyrks denna motion. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

7. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (V)

av Kent Persson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 9 och avslår motionerna

2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S) yrkande 1, 2013/14:N338 av Anna Hagwall (SD),

2013/14:N383 av Gunnar Andrén (FP) yrkande 1,

2013/14:N393 av Jabar Amin (MP),

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 10 och

2013/14:N433 av Valter Mutt m.fl. (MP).

Ställningstagande

Den svenska gruvnäringen är på väg att återta en betydelsefull roll för hela den svenska ekonomin. Genom nya gruvetableringar skapas framtids-
tro i regioner som tidigare har drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt står gruvbrytning ofta mot andra intressen som måste tas på allvar. Detta ställer stora krav på att gruvnäringen tar till vara och värnar gemensamma miljöutrymmen, ligger i framkant när det gäller att använda miljövänlig teknik och tar ansvar för det lokala och regionala samhället.

Jag och Vänsterpartiet anser att minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag. Enligt Världsbanken har Sverige lägst beskattning av gruvnäringen av samtliga gruvländer i världen. Ersättningen till staten och fastighetsägare vid eventuell gruvdrift är dessutom mycket liten i internationell jämförelse.

Med instämmande i vad som sägs i motion 2013/14:N226 (V) anser jag att mineralersättningen ska höjas från dagens 2 promille till 10 procent. Vidare sluter jag upp bakom förslaget i motionen om att 5 procent av mineralersättningen ska gå till tillbaka till fastighetsägarna och 95 procent till

staten. De inkomster som på detta sätt tillfaller staten ska finansiera dels en gruvfond för olika typer av investeringar i gruvregionerna, dels utökade arbetsuppgifter för Sveriges geologiska undersökning (SGU).

Sammantaget anser jag alltså att riksdagen ska bifalla motion 2013/14: N226 (V) i denna del. Övriga motioner avstyrks i de berörda delarna.

8. Avgifter och ersättningar, punkt 3 – motiveringen (S)

av Jennie Nilsson (S), Carina Adolfsson Elgestam (S), Krister Örn-fjäder (S), Ann-Kristine Johansson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Berit Högman (S).

Ställningstagande

Gruvindustrin är en viktig näring i Sverige med stor potential för tillväxt och nya jobb – inte minst i de delar av landet där utbudet av arbetstillfällen i övrigt är begränsat. Samtidigt innebär gruvbrytning stora utmaningar för omgivningen.

Vi anser att det tilltagande intresset för expansion inom gruvsektorn gör att det nu finns skäl att förutsättningslöst se över de avgifter som berör gruvnäringen. Vi vill således inte på samma kategoriska sätt som utskottet avfärda de motionärer som med lite olika utgångspunkter föreslår justeringar av de avgifter och ersättningar som gruvbolag betalar till staten, markägare och kommuner.

Å andra sidan anser vi att motionerna i många fall saknar nödvändig bredd i angreppssättet och närmare reflektioner kring eventuella negativa konsekvenser för gruvnäringen av radikala avgiftshöjningar eller införande av särskilda gruv- eller naturresursskatter. I likhet med vad vi anförde när motsvarande förslag var uppe för behandling i utskottet våren 2013 anser vi att en översyn inte bör begränsas enbart till mineralersättningens storlek och fördelning utan även inkludera den prospekteringsavgift som regleras i 14 kap. 2 § minerallagen. Dessutom bör andra avgifter som belastar näringen vägas in. Utgångspunkten för översynen bör vara att skapa en tydlig ansvarsfördelning mellan näringens olika aktörer och det omgivande samhället i syfte att hantera de långsiktiga utmaningar som näringen står inför.

Med det anförda avstyrks samtliga de här aktuella motionerna i de berörda delarna.

9. Uranbrytning, punkt 4 (S, MP, V)

av Jennie Nilsson (S), Carina Adolfsson Elgestam (S), Krister Örn-fjäder (S), Ann-Kristine Johansson (S), Kent Persson (V), Ingela Nylund Watz (S), Berit Högman (S) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29 och

avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 14,

2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 1,

2013/14:N346 av Marie Nordén och Gunnar Sandberg (båda S) och

2013/14:N389 av Edward Riedl (M).

Ställningstagande

De tre partier vi representerar står gemensamt bakom förslag om att det ska införas ett förbud mot uranbrytning i Sverige. Gruvbrytning innebär alltid negativ miljöpåverkan, men när det gäller just utvinning av uran blir belastningarna på miljön så allvarliga att ett allmänt brytningsförbud är högradigt motiverat. Den riksdagsmajoritet som inte väljer att lagstifta mot uranbrytning måste också vara beredd att ta ansvar för den skadade naturmiljön, det radioaktiva avfallet och de giftiga tungmetaller som frigörs vid uranbrytning. Samma riksdagsmajoritet måste också möta människorna i de bygder där redan själva prospekteringen efter uran sprider oro och hämmar utvecklingen – människor vars livsmiljöer, ströv-, jakt- eller fiskeområden riskerar att förstöras under överskådlig tid.

För oss är det en självklarhet att lokala och regionala aktörer tillåts utöva betydande inflytande över beslut om uranbrytning. Det kommunala vetot mot uranbrytning är, enligt vår uppfattning, således ett centralt inslag vid prövningen av tillstånd för sådan brytning. Samtidigt ser vi hur trycket från exploatörer ökar och känner en tilltagande oro. För att avlasta kommunerna denna svåra fråga och för att värna nationella intressen genom att säkerställa att uranbrytning inte kommer till stånd är ett lagstiftat förbud den bästa vägen.

Sammantaget är således vår uppfattning att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att uranbrytning förbjuds i Sverige.

Detta synsätt betyder att vi tillstyrker motion 2013/14:N425 (S) i den del som gäller ett förbud mot uranbrytning. Därigenom tillgodoses även motionerna 2013/14:N226 (V) och 2013/14:N255 (MP) i de delar som gäller dels ett uranbrytningsförbud, dels att regeringen bör utreda hur ett lagstiftat uranbrytningsförbud kan införas. De berörda yrkandena i dessa motioner kan därför avslås av riksdagen. I motion 2013/14:N346 (S) förordas ett förbud mot brytning av både uran och alunskiffer. Då alunskiffer saknar kommersiellt värde torde ett förbud mot uranbrytning fånga upp de problem som brytning av alunskiffer skulle kunna medföra. Denna motion avstyrks därför. Även motion 2013/14:N389 (M) om en uranfond avstyrks.

10. Utvidgat kommunalt veto mot uranbrytning, punkt 5 (MP)

av Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

De negativa konsekvenserna av en eventuell uranbrytning kan i många fall vara kommungränsöverskridande. Att inte tro att ett uranbrytningsprojekt i närheten av en kommungräns även påverkar de boende i grannkommunen anser jag vara förvånande. Oron hos grannkommuninneboarna och de faktiska miljökonsekvenserna i grannkommunen kan i vissa avseenden säkert bli lika stora som i den kommun där brytningen ska äga rum.

Ett påtagligt exempel på gränsproblematik av detta slag tas upp i motion 2013/14:N255 (MP). Där beskrivs risken för att dricksvattentäkter som betjänar stora delar av befolkningen i ett helt län kan hotas av en eventuell urangruva. Ger en kommun i detta område grönt ljus för uranutvinning utsätts även de närliggande kommunerna för riskerna med brytningen utan att ha haft möjlighet att utöva rimligt demokratiskt inflytande över processen. Jag instämmer därför i vad som sägs i motionen om att den kommunala vetorätten mot uranbrytning bör utvidgas till att även gälla närliggande berörda kommuner. Med det anförda tillstyrks denna motion i den berörda delen.

11. Uranprospektering, punkt 6 (MP, V)

av Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 2 och

2013/14:N379 av Christer Akej (M) samt
avslår motionerna

2013/14:N396 av Matilda Ernkrans m.fl. (S) och

2013/14:N398 av Hillevi Larsson m.fl. (S).

Ställningstagande

Så snart en mineralprospektör beviljas tillstånd att få leta efter uran i Sverige startar en negativ process i de berörda områdena. Människorna känner oro för att prospekteringen på sikt ska resultera i att det etableras en extremt smutsig industriell verksamhet i deras bygd. Uranbrytning är farligt, och en urangruva är definitivt ingen turistattraktion. Näringsverksamhet som bygger sin existens på god tillgång till orörd natur tvekar att göra nödvändiga investeringar. Vem vill leva och verka på en ort där radioaktivitet och andra miljögifter blir en del av vardagen? Funderingarna kring framtiden blir således många och hämmande för redan trängda landsbygdsbor.

Mot den bakgrunden ställer vi oss bakom förslaget i motion 2013/14: N255 (MP) om att det bör införas en kommunal vetorätt även mot uranprospektering. Motionen tillstyrks därför i den berörda delen. För att säkerställa att ett förbud mot uranprospektering inte ska kunna kringgås anser vi det också vara motiverat att överväga ett förbud mot prospektering efter alunskiffer. Den enda anledningen att prospektera efter alunskiffer är för att undersöka förekomsten av uran, olja eller gas för potentiell utvinning. Sådan utvinning motsätter vi oss och tillstyrker därför även motion 2013/14: N379 (M) om en kommunal vetorätt mot prospektering efter alunskiffer.

Övriga motioner i avsnittet avstyrks.

12. Utvinning av fossil energi, punkt 7 (MP, V)

av Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2013/14: MJ468 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 22 och 23 samt

2013/14: N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Hotet mot klimatet måste tas på allra största allvar. Vi anser därför att Sverige ska ställa om sitt energisystem till att helt baseras på förnybara energikällor. Denna grundläggande hållning är oförenlig med att det prospekteras efter eller utvinns fossila bränslen i Sverige. För att Sverige ska ha en konsekvent linje i klimatfrågan bör minerallagen ändras så att ett tydligt förbud mot såväl prospektering som utvinning av kol, olja och fossilgas skrivs in. Därigenom sätter Sverige kampen mot klimatförändringarna före kortsiktiga ekonomiska nationella intressen. Därutöver motiveras ett förbud av att själva utvinningen av fossila bränslen har stora negativa miljöeffekter. Vi instämmer således i kravet på, i första hand, ett nationellt

förbud mot utvinning av fossil energi i Sverige. I avvaktan på att ett sådant nationellt utvinningsförbud kan komma på plats kan en kommunal vetorätt vara ett alternativ. Motionerna 2013/14:N253 (MP) och 2013/14: MJ468 (V) tillstyrks med det sagda i de berörda delarna.

13. Utvinning av skifffergas, punkt 8 (S)

av Jennie Nilsson (S), Carina Adolfsson Elgestam (S), Krister Örn-fjäder (S), Ann-Kristine Johansson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Berit Högman (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 30 och avslår motionerna 2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 4 och 2013/14:N349 av Sara Karlsson (S).

Ställningstagande

Vi anser att naturgas under en omställningsperiod kan ha ett berättigande i delar av den europeiska energimixen. Det vi då åsyftar är naturgas som har utvunnits på ett konventionellt sätt. Den nya metod som används för utvinning av skifffergas (horisontell borming kombinerat med hydraulisk spräckning) har emellertid så omfattande negativa miljökonsekvenser att sådan gas inte har ett berättigande som en del av den europeiska energiförsörjningen. Vi anser således – i likhet med vad som sägs i motion 2013/14: N425 (S) – att skifffergasutvinning bör avvisas. Motionen tillstyrks i den berörda delen. Därmed tillgodoses även motion 2013/14:N349 (S) som har en liknande inriktning. Den motionen kan därför avstyrkas. Även motion 2013/14:N253 (MP) avstyrks i den här berörda delen.

14. Utvinning av skifffergas, punkt 8 (MP, V)

av Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 4 och 2013/14:N349 av Sara Karlsson (S) samt

avslår motion

2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 30.

Ställningstagande

Många anser att skiffergas skulle kunna fungera som en lämplig brygga i övergången från kol och olja till förnybara bränslen. Vår uppfattning är dock att skiffergasen har större klimatpåverkan än traditionell fossilgas. Den metod som används för att utvinna skiffergas (s.k. frackning) är ur miljösynpunkt mycket tvivelaktig. Miljontals liter vatten, sand och giftiga kemikalier injiceras med högt tryck i berggrunden för att driva fram gasen ur skiffern. Utöver själva gasen frigörs då emellertid även en mängd andra icke önskade ämnen, t.ex. radioaktiva grundämnen och tungmetaller. Läckor, spill, felaktig utrustning och mänskliga fel utgör andra betydande risker för att frackningsprocessen ska förorena den omgivande miljön och grundvattnet.

Skiffergasen är helt enkelt inte lösningen på världens energi-, miljö- och klimatproblem. Den kommer bara att generera fler problem än lösningar på lång sikt och riskerar att accelerera klimatförändringen under de kommande årtiondena.

I likhet med vad som föreslås i motion 2013/14:N253 (MP) vill vi att riksdagen ska begära att regeringen föreslår en ändring i minerallagen som förbjuder frackning i Sverige. Vi tillstyrker den nyssnämnda motionen i den berörda delen. Även motion 2013/14:N349 (S) tillstyrks. Genom detta ställningstagande tillgodoses även liknande önskemål i motion 2013/14:N425 (S). Den motionen kan därför avslås av riksdagen.

15. Sveriges internationella agerande när det gäller skiffergas, punkt 9 (MP)

av Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

Jag har tidigare klart deklarerat min och Miljöpartiets uppfattning att utvinning av fossila bränslen (inklusive skiffergas) bör förbjudas i Sverige. Samtidigt är det oerhört viktigt att Sverige även är pådrivande när det gäller restriktioner mot skiffergasutvinning genom s.k. frackning på andra håll i världen.

I stället för att uppmuntra en ny fossil energikälla och bidra till ytterligare fastlåsnings i en fossilbränsleberoende ekonomi bör Sverige agera för att EU ska avbryta alla sina finansiella och politiska stöd till skiffergasprojekt och verka för ett omedelbart förbud mot skiffergasutvinning i Europa. Sverige bör även i andra relevanta internationella sammanhang verka mot skiffergasutvinning.

Detta förhållningssätt överensstämmer till fullo med vad som sägs på detta tema i motion 2013/14:N253 (MP). Jag tillstyrker därför motionen i den berörda delen.

16. Gruvdrift och samhällsutmaningar, punkt 10 (S)

av Jennie Nilsson (S), Carina Adolfsson Elgestam (S), Krister Örn-fjäder (S), Ann-Kristine Johansson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Berit Högman (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N423 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 18 och avslår motionerna

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 10,

2013/14:N234 av Helene Petersson i Stockaryd (S),

2013/14:N295 av Isak From m.fl. (S) yrkandena 1 och 3,

2013/14:N420 av Tomas Nilsson m.fl. (S) yrkandena 1 och 2 samt

2013/14:N435 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vi anser att Sverige måste sträva efter att bli ett föregångsland när det gäller hållbar utveckling inom gruvindustrin. Genom att öka andelen råvaror som produceras på ett säkert sätt kan vi främja vårt eget ansvar i konsumtionen och samtidigt skapa nya modeller för vidareförädling av gruvnäringen. Vi vill därmed utveckla samhällets och gruvnäringens ansvar för att finansiera de investeringar som krävs för en hållbar gruvnäring och samhällsutveckling.

I likhet med vad som sägs i motion 2013/14:N423 (S) anser vi att det lokala och regionala inflytandet i de beslutsprocesser som reglerar prospekteringar är ett viktigt inslag i de sammanhangen. Det är angeläget att den lokala dialogen med markägare och kommuner fungerar på ett tillfredsställande sätt när det gäller såväl prospektering efter som utvinning av mineraler.

I stora drag står vi också bakom det som sägs i motionerna 2013/14:N295 (S) och 2013/14:N420 (S) om behovet av ett helhetsgrepp på de utmaningar och möjligheter som gruvetableringar innebär och att det

behövs en översyn av vad som kan göras åt samhällsomvandlingarna i Malmfälten. Genom att vi tillstyrker motion 2013/14:N423 (S) i den berörda delen anser vi dock att motionerna 2013/14:N295 (S) och 2013/14:N420 (S) helt eller delvis kan anses vara tillgodosedda och avstyrkas i de berörda delarna. Vi avstyrker även övriga motioner i avsnittet i de berörda delarna.

17. Gruvdrift och samhällsutmaningar, punkt 10 (MP, V)

av Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkande 10 och
avslår motionerna

2013/14:N234 av Helene Petersson i Stockaryd (S),

2013/14:N295 av Isak From m.fl. (S) yrkandena 1 och 3,

2013/14:N420 av Tomas Nilsson m.fl. (S) yrkandena 1 och 2,

2013/14:N423 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 18 och

2013/14:N435 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Gruvnäringens framtid handlar inte bara om att finna nya brytvärda mineraltillgångar, att utveckla ändamålsenlig infrastruktur eller att ligga långt framme när det gäller tekniska innovationer. Hur långt man än når med den tekniska utvecklingen kommer gruvnäringen alltid att vara beroende av människor både för själva gruvdriften och – inte minst – för att betjäna den samhällsupprätthållande service som krävs för att gruvsamhällen ska fungera.

Den framtida kompetensförsörjningen måste säkerställas om gruvnäringen och de lokala samhällena ska kunna utvecklas, i synnerhet som gruvindustrin verkar i områden med litet befolkningsunderlag. Vi instämmer självklart i det som sägs i motion 2013/14:N226 (V) om att jämställdhet mellan män och kvinnor är viktigt i alla delar av samhället. Det är viktigt att företag och regioner kan attrahera både män och kvinnor för att förbli livskraftiga.

För att säkerställa att arbetet på detta område går i rätt riktning vill vi att jämställdhetsarbete integreras i allt utvecklingsarbete kring gruv- och mineralindustrin. De länsstyrelser som berörs bör därför ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av de berörda samhällena så

att de attraherar både kvinnor och män. Med det anförda tillstyrks motion 2013/14:N226 (V) i den här aktuella delen. Övriga motioner i avsnittet avstyrks i de berörda delarna.

18. Övriga frågor, punkt 11 (V)

av Kent Persson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V) yrkandena 7 och 8 samt avslår motionerna

2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S) yrkande 2, 2013/14:N342 av Lars Eriksson m.fl. (S) och 2013/14:N343 av Christer Engelhardt (S).

Ställningstagande

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige. Efterfrågan på svenska mineraler och metaller innebär att den svenska gruvnäringen är på väg att återta en betydelsefull roll för hela den svenska ekonomin. En modernisering av det svenska samhället, som kan möta de miljö- och klimatutmaningar som hotar, måste innebära att även gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället.

För att ta till vara de möjligheter och utmaningar som följer av branschens expansion anser jag – i likhet med vad som sägs i motion 2013/14:N226 (V) – att det behövs mer samverkan mellan de berörda parterna. Jag tillstyrker således förslaget i motionen om att det bör utformas ett samverkansprogram i samarbete mellan näringsliv, fack, akademi och stat. Programmet måste uppmärksamma förhållandet mellan gruv- och mineralindustrins expansion såväl som riksintressen, miljömål och ny kunskap om näringens miljö- och omgivningspåverkan, inte minst i områden där rennäringen är viktig.

Jag vill också framhålla värdet av att underlätta för mindre aktörer att bedriva mineralprospektering. Förslaget i motion 2013/14:N226 (V) om att SGU:s mineralinformationskontor bör byggas ut till ett samlat center för statens hantering av gruvindustriella frågor står jag därför också bakom. Motionen tillstyrks således även i denna del. Övriga motioner i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2013

2013/14:MJ468 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett nationellt förbud mot utvinning av fossil energi bör införas.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi bör införas.

2013/14:N226 av Kent Persson m.fl. (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd alltid ska ha rätt att yttra sig över ansökan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Bergsstaten inte utan synnerliga skäl ska kunna bevilja undersökningstillstånd i kärnområden för renskötsel.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kraven bör skärpas för tillstånd till bearbetningskoncessioner.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning i syfte att säkerställa en långsiktigt hållbar efterarbetning av gruvor.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett samverkansprogram för gruv- och mineralindustrin.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sveriges geologiska undersöknings (SGU) mineralinformationskontor bör byggas ut till ett samlat center för statens hantering av gruvindustriella frågor.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda hur en reformerad och höjd mineralavgift kan utformas.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att berörda länsstyrelser bör få ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av samhällena så att de attraherar både kvinnor och män.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att uranbrytning bör förbjudas i Sverige.

2013/14:N234 av Helene Petersson i Stockaryd (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över den svenska mineralstrategin så att samexistens mellan rennärning och gruvnärning ska vara möjlig.

2013/14:N253 av Jonas Eriksson m.fl. (MP):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i minerallagen (1991:45) som tydligt förbjuder utvinning av fossila bränslen i Sverige.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till en ändring i minerallagen (1991:45) som tydligt förbjuder prospektering efter fossila bränslen i Sverige.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Sveriges hållning i EU och andra relevanta internationella sammanhang kring skiffergasbrytning och hydraulisk spräckning s.k. frackning.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till en ändring i minerallagen (1991:45) som tydligt förbjuder s.k. frackning som utvinningsmetod i Sverige.

2013/14:N255 av Lise Nordin m.fl. (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge kommunerna vetorätt mot uranprospektering.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utvidga det kommunala vetot till närliggande berörda kommuner.

2013/14:N295 av Isak From m.fl. (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett helhetsgrepp om gruvnäringen som innefattar berörda kommuners förutsättningar att hantera de våldiga möjligheter, men också tuffa utmaningar, som gruvetableringar medför.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av förändrad lagstiftning för att möjliggöra krav på större deposition hos bergmästaren.

2013/14:N301 av Sven-Erik Bucht och Maria Stenberg (båda S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över avgifterna för mineralutvinning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av svensk kapitalförsörjning till svensk gruvindustri.

2013/14:N338 av Anna Hagwall (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en översyn av mineralersättningen.

2013/14:N342 av Lars Eriksson m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om beredskapen efter en gruvnedläggning.

2013/14:N343 av Christer Engelhardt (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över behovet av inrättande av en fond för ersättningsjobb och näringslivsutveckling när stenindustrin tvingas lämna en ort.

2013/14:N346 av Marie Nordén och Gunnar Sandberg (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbud mot brytning av uran och alunskiffer.

2013/14:N349 av Sara Karlsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda utvinning av gas ur skiffer i Sverige.

2013/14:N361 av Göran Lindell och Anders Åkesson (båda C):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av hur de lokala och regionala demokratiska nivåerna samt berörda markägare tidigare än i dag kan göras delaktiga och få ett inflytande över mineralprospekteringar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en samhällsekonomisk analys liksom en konkurrensanalys med andra länder bör göras för att ge ett bättre underlag för bedömningar om gruvbrytningens ekonomiska förutsättningar.

2013/14:N373 av Tomas Nilsson och Isak From (båda S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över behovet av att regeringen tar initiativ till att utarbeta förslag med berörda myndigheter om en stegvis fördjupad hållbarhetsprövning från social och samhällsekonomisk synpunkt i samtliga skeden av tillståndsprövningen för prospektering och gruvverksamhet.

2013/14:N378 av Anita Brodén och Nina Lundström (båda FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hänsyn till markägarens rättigheter, miljön, urbefolkningen och turismen vid mineralprospektering och gruvbrytning.

2013/14:N379 av Christer Akej (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införandet av ett kommunalt veto mot prospektering av alunskiffer.

2013/14:N383 av Gunnar Andrén (FP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av minerallagen i syfte att stärka skyddet för äganderätten.

2013/14:N389 av Edward Riedl (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att låta vinsterna av uranbrytning till stor del komma staten till godo i form av en statlig uranfond.

2013/14:N393 av Jabar Amin (MP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en avsevärd höjning av mineralavgiften.

2013/14:N395 av Jonas Eriksson m.fl. (MP):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att peka ut och skydda fler områden från prospektering och gruvverksamhet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ställa högre krav på lönsamhetsbedömningar enligt minerallagen så att även beräknade kostnader för efterbehandling omfattas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att höja nivån på mineralersättningen och se över hur intäkterna från denna fördelas mellan stat och markägare.

2013/14:N396 av Matilda Ernkrans m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att undersöka möjligheten till kommunal vetorätt mot prospektering av mineraler och gas ur alunskiffer för att på så sätt stå fast vid ett nej till uranbrytning.

2013/14:N398 av Hillevi Larsson m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kommunal vetorätt mot prospektering av alunskiffer.

2013/14:N406 av Sara Karlsson (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att minerallagen bör ändras så att det görs en bredare bedömning av sökandens lämplighet och att en sådan prövning görs vid alla typer av undersöknings- och bearbetningstillstånd.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen behöver se över behovet av en ändring i minerallagen så att den ekonomiska bedömningen vid prövningen av ansökningar om bearbetningstillstånd blir mer ingående, och att även kostnader för efterbehandling ska ingå i bedömningen.

2013/14:N420 av Tomas Nilsson m.fl. (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över vad som kan göras åt samhälls- och miljöförändringarna i Malmfälten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ser över möjligheterna till höjd ersättning för fastighetsägare samt kompensation till berörda hyresgäster som påtvingats hyreshöjningar.

2013/14:N423 av Jennie Nilsson m.fl. (S):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om gruv- och mineralnäringen.

2013/14:N425 av Jennie Nilsson m.fl. (S):

29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag om förbud mot uranbrytning.
30. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att exploatering av skiffergas bör avvisas.

2013/14:N433 av Valter Mutt m.fl. (MP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta utreda hur kronoandelsinstitutet, eller liknande, skulle kunna återinföras.

2013/14:N435 av Krister Hammarbergh (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att enskilda fastighetsägare som lider förmögenhetsskada på grund av närliggande gruvdrift bör omfattas av minerallagens regler för inlösen av fastighet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör överväga en förändring av minerallagen så att ägarna till bostäder som blir inlösta på grund av gruvdrift ska kunna kompenseras med ett nyproduktionsvärde i det fall marknadsvärdet skulle vara lägre.